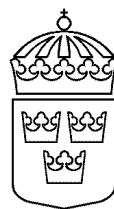

Riksdagens protokoll

2002/03:73

Tisdagen den 18 mars

Protokoll
2002/03:73

Kl. 14.00 – 16.34
18.00 – 18.45

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollen för den 11 och 12 mars.

2 § Anmälan om återtagande av plats i riksdagen

Talmannen meddelade att *Christina Nenes* (s) återtagit sin plats i riksdagen från och med den 16 mars, varigenom uppdraget som ersättare upphört för Kerstin Fredriksson.

3 § Anmälan om fördröjda svar på interpellationer

Till riksdagen hade inkommit följande skrivelser:

Interpellation 2002/03:224

Till riksdagen

Interpellation 2002/03:224 av Lars Ångström (mp) om gemensamma operationer och tolkningen av Ottawakonventionen

Interpellationen kommer att besvaras tisdagen den 25 mars 2003.

Skälet till dröjsmålet är utlandsresor.

Stockholm den 13 mars 2003

Utrikesdepartementet

Anna Lindh

Interpellation 2002/03:228

Till riksdagen

Interpellation 2002/03:228 om idrottskonto från Gunilla Tjernberg (kd)

Interpellationen kommer att besvaras den 8 april 2003.

Orsaken är utlandsresa samt andra externa engagemang.

Stockholm den 12 mars 2003

Finansdepartementet

Bosse Ringholm

4 § Svar på interpellation 2002/03:178 om kvaliteten på svensk forskning

Anf. 1 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! Marie Wahlgren har frågat mig vilka åtgärder jag ämnar vidta för att förhindra att kvaliteten på svensk forskning försämras och om jag kommer att utvärdera i vilken grad doktorandereformen kan ha påverkat kvaliteten på svensk forskning.

Svensk forskning håller hög kvalitet. I förhållande till sin storlek är Sverige en av världens största producenter av vetenskaplig kunskap. Svenska artiklar citeras också oftare än världsgenomsnittet, även om andra länder inom vissa områden knappar in på svensk forsknings försprång.

För att utveckla kvaliteten på svensk forskning ökar regeringen under åren 2001–2004 anslagen till forskning och forskarutbildning med ca 1,5 miljarder kronor. Härigenom tillförs lärosätena och de statliga forskningsfinansierarna nya medel för att bedriva och stödja forskning och forskarutbildning av hög vetenskaplig kvalitet. Bland annat höjs anslaget till det forskarstyrda Vetenskapsrådet med ungefär 30 %. Forskningsrådet fördelar medel efter en kvalitetsbedömning av inkomna ansökningar gjord av aktiva forskare. Vetenskapsrådet har dessutom fått ett uppdrag att utarbeta en strategi för hur rådet kan ge tydligare stöd till starka forskningsmiljöer, ett uppdrag som nyligen redovisats. Genom att råden tillförs ytterligare medel och ökar stödet till de starkaste forskningsmiljöerna kan kvaliteten på svensk forskning höjas ytterligare.

För att klara det förestående generationsskiftet inom svensk forskning och den ökande efterfrågan på forskarutbildade görs ökade satsningar på forskarutbildning. Under 1990-talet fördubblades det årliga antalet forskarexaminerade i Sverige, och regeringens ambition är att fördubbla examinationen även under de kommande tio åren. Utbyggnaden av forskarutbildningen har bland annat inneburit att andelen kvinnor ökat. Det är viktigt att denna positiva utveckling fortsätter och också avspeglar sig på forskarkarriärens alla nivåer.

Kvaliteten på den svenska forskarutbildningen är god, och regeringen arbetar för att höja den ytterligare. Bland annat ges ett stöd om sammanlagt 214 miljoner kronor till 16 forskarskolor. Som en uppföljning av det ökade antalet examinerade doktorer görs även insatser för rekrytering av unga forskare till fortsatt forskning inom högskolan om sammanlagt 110 miljoner kronor. I Högskoleverkets uppdrag att regelbundet kvalitetsgranska all högre utbildning ingår också att granska all forskarutbildning.

Den 1 april 1998 trädde nya regler i kraft avseende forskarutbildningen, vilket innebär att den som antas till forskarutbildning ska ha någon form av tryggad studiefinansiering och få handledning samt en individuellt uppställd studieplan så att det är möjligt att avsluta utbildningen inom ramen för fyra års heltidsstudier eller åtta års deltidstudier. En grundtanke bakom de nya reglerna var att effektivisera forskarutbildningen och öka rättssäkerheten för doktoranderna. Regeringen menar att forskarutbildningen är en utbildning och ska ses som just en sådan.

Den 5 december 2002 tillsatte regeringen en särskild utredare med uppgiften att se över vissa frågor rörande forskarutbildningen och perioden efter doktorsexamen. Utredaren ska bland annat analysera och ut-

värdera handledningens och handledarens roll och funktion samt granska effekterna av de förordningsändringar för forskarutbildningen som genomfördes 1998.

I syfte att öka effektiviteten och genomströmningen i forskarutbildningen ska utredaren bland annat analysera och föreslå eventuella förändringar av dess styrning och resurstilldelning och lämna förslag till hur forskarskolor kan användas och utvecklas. Vidare ska utredaren kartlägga perioden efter doktorsexamen och analysera yngre forskares möjligheter till meritering och karriär. Jag är övertygad om att resultaten av denna utredning kommer att vara av stor betydelse för det fortsatta arbetet med att utveckla och stärka svensk forskning.

Anf. 2 MARIE WAHLGREN (fp):

Herr talman! Tack så mycket. Jag håller med utbildningsministern om att svensk forskning har hög kvalitet. Det är naturligtvis någonting som vi som svenskar kan känna en viss stolthet över. Men det är då också viktigt att inse att det faktum att vi just nu har hög kvalitet på forskningen inte är en garanti för att vi för all evighet ska ha det. Det finns flera tendenser i dag som pekar mot att kvaliteten är på väg att försämrats. Bland annat är det citering av svenska uppsatser. Det får vi veta från olika håll. Jag läste bland annat en utredning från Högskoleverket som heter *Lika och olika* och som är en jämförelse mellan högre utbildningar i de nordiska länderna. Där ser man att just citeringsfrekvens på svensk forskning minskar, medan den faktiskt i stor utsträckning ökar vad gäller Finland och Danmark.

Då kan man ställa sig frågan: Varför? Varför ser vi denna utveckling?

Jag tror att jag, efter att sedan 1985 av och till ha befunnit mig i det svenska högskole- och universitetsväsendet, kan peka på ett par klara och tydliga trender.

Den ena är det kraftigt ökade beroendet av extern finansiering. Då är det stora problemet egentligen inte att finansieringen är extern, utan att den är kortsiktig. Det leder till två saker. Bland annat blir trycket på att publicera väldigt hårt. Det finns ett uttryck inom akademierna: Publicera eller dö. Till viss del är det bra att det ligger ett tryck på att publicera, för icke-publicerad forskning finns egentligen inte. Men om trycket blir så stort att man väljer forskning som drivs framåt och där man säkert vet att man får resultatet publicerat ganska snart i stället för nyfikenhetsbaserad forskning där man inte är säker på att få fram ett resultat och där det inte tar ett halvår att få fram det utan kanske två år, finns det en risk att den riktigt nyskapande forskningen, som är den som blir mest citerad, inte bedrivs.

Det ena är alltså trycket på att publicera. Att man har mycket publikationer gör att man har större chanser att få anslag.

Det finns en annan tendens. De korta anslagstiderna gör att två personalkategorier inte ökar i samma takt som andra personalkategorier inom universiteten. Det är teknisk personal, laboratorieassistenter, och det är seniorforskare. Vi ser en kraftig minskning av antalet teknisk personal, som just kan bedriva den forskning som är lite mer äventyrlig.

Jag ser att tiden drar i väg. Jag tänkte senare ställa en fråga om doktorandreformen. Jag tror att doktorandreformen i sig också har en tendens

att göra att just den äventyrliga forskningen inte bedrivs i den omfattning som krävs.

Anf. 3 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! Det var ett intressant inlägg av Marie Wahlgren. Jag anar att Folkpartiet kanske håller på att förändra sin forskningspolitik. För första gången på mycket länge hör jag någon tala om just den nyfikenhetsstyrda grundforskningen, som jag verkligen har arbetat för att lyfta fram både i debatten och genom att ge mer resurser.

Det är en sådan skillnad mot 90-talet, då Marie Wahlgren säkert jobbade på någon högskola och då Folkpartiet aktivt drev fram stiftelser med uppdrag att tillsammans med näringslivet bedriva forskningsprojekt som var nyttiga och skulle ge ekonomisk tillväxt på kort sikt – stiftelser där forskarna inte hade något inflytande, utan det var skyddat från forskarnas inflytande. Därför välkomnar jag den här förändringen i attityd.

Regeringen har på många sätt lyft fram just forskarstyret som viktigt för kvaliteten. Vetenskapsrådet, med en 30-procentig ökning av resurserna, är lagstadgat forskarstyrt. Varför? Jo, av det skälet att det bara är forskare som kan avgöra vetenskaplig kvalitet. Den värderingen kan vi inte göra med politiska beslut eller med näringslivsbeslut, utan det kan just bara forskare.

Marie Wahlgren pekar på att Sverige ligger bra till, och det är riktigt. Vi ligger fyra i världen när det gäller citerade artiklar. Vi ligger i topp i världen när det gäller produktion av vetenskaplig kunskap.

Men sedan pekar Marie Wahlgren på en oroande tendens. Det är riktigt att det har funnits en svag tendens till minskning i citeringsindexet, men den skedde framför allt under 80-talet. Till exempel pekar Olle Persson i sin rapport, som kom nyligen, på just detta. Under den senaste perioden ser vi snarare en svag tendens uppåt när det gäller de mest citerade artiklarna, om vi tittar bara på dem som allra mest tilldrar sig uppmärksamhet från vetenskapliga kolleger. Det kan ha att göra med de satsningar vi nu gör på grundforskningen, på den nyfikenhetsstyrda och på den inomvetenskapligt betingade forskningen. Detta är i skarp kontrast mot 90-talets kortsiktighet och förtjusning i stiftelser bortom forskarnas kontroll.

Jag menar att externfinansiering i den meningen att forskarna själva har kontroll över externfinansieringen, det vill säga forskningsråd, är en viktig drivkraft för att ytterligare stärka kvaliteten. Är det något som kännetecknar de fyra främsta länderna i världen, Sverige, Schweiz, USA och Danmark – Finland är på väg upp men ligger fortfarande efter Sverige – så är det att alla har mycket tunga externa forskarstyrda finansierare som bidrar till att lägga en mycket hög kvalitetsribba och därmed driver kvaliteten i forskningen. Detta ska naturligtvis balanseras av fakultetsanslag som finns i tillräcklig omfattning för att man ska ha en möjlighet att också internt inom högskolan bedriva forskning. Men den kvalitetsgranskning som forskningsråden gör är en viktig del av nyfikenhetsstyrd forskning. Det är ett missförstånd att tro att forskarstyrd forskning i form av beslut som fattas i forskningsråden medför kortsiktighet och nyttokrav. Om forskarna själva har den i sin hand stimulerar det till långsiktig grundforskning med högsta vetenskapliga kvalitet.

Jag kommer att arbeta hårt för att skapa förutsättningar för att ytterligare stärka vår position i världen. Och jag välkomnar om Folkpartiet har drabbats av en insikt om att det är viktigt med en fri grundforskning och med resurser för den.

Prot. 2002/03:73
18 mars

*Svar på
interpellationer*

Anf. 4 MARIE WAHLGREN (fp):

Herr talman! Utbildningsministern har en förvånansvärt god förmåga att se förändringar i politiken som i alla fall inte jag kan se. Jag är i och för sig ny i riksdagen, men jag har av förklarliga skäl följt Folkpartiets forskningspolitik under en ganska lång tid och också känt mig ganska nöjd med den forskningspolitik vi har bedrivit.

När vi valde att göra om löntagarfonderna till just forskningsstiftelser var det tänkt att de skulle vara komplement och inte, vilket faktiskt hände under Socialdemokraternas tid, att de pengar som man lade på stiftelserna sedan skulle försvinna åt andra håll i systemet.

Jag tycker att det är bra att det finns en mix av olika finansieringsformer och att det finns ett värde i att ha en viss grad av externfinansiering. Men jag ser att i dag har vi inte det som ministern pratar om, nämligen en balans mellan fakultetsanslag och extern finansiering. Jag kommer från den del av forskningsvärlden som kanske är allra mest utsatt för dessa obalanser, nämligen från den tekniska fakulteten. I dag är närmare 70 % av vår forskning finansierad med externa medel. Det betyder att denna forskning i princip tar över även fakultetsmedlen. Som vi alla vet är ju forskning sällan fullt ut externt finansierad, utan man måste ofta balansera och plocka in en hel del av interna fakultetsmedel för att finansiera bland annat forskarhandledning. Ministern är säkert lika medveten som jag om att antalet forskarstuderande och vanliga studerande i systemet har ökat markant mycket mer än antalet seniorforskare, vilket gör att det till sist blir en obalans.

Jag har läst en del rapporter där det talas om att ca 50 % av en professors tid ska gå till egen forskning. Jag har inte under de senaste tio åren i forskarvärlden träffat en professor som ägnar 50 % av tiden åt egen forskning. Han eller hon, för jag träffar rätt många kvinnliga också, ägnar tiden åt forskarhandledning och att söka pengar. Så är systemet.

Det svenska systemet är oerhört beroende av sina doktorander för att få fram en hög och god kvalitet på sin forskning. Framför allt kravet som har drivits ganska hårt från bland annat Socialdemokraternas sida, att man ska bli klar med sin forskning på fyra år, gör att en handledare inte kan tillåta doktoranderna att gå in i projekt där det finns just risk att man inte får säkra pek. Det gör i sin tur att nyfikenheten, att gå ut i lite okänd terräng forskningsmässigt, minskar.

Sedan säger ministern att det framför allt var under 80-talet som citeringsfrekvensen minskade. Men på den figur som fanns i den rapport som jag citerade ser linjen ut att vara ganska så rakt pekande nedåt kontinuerligt från någonstans i mitten på 80-talet till 1999. Jag har inte de senaste två årens siffror, så jag får väl hoppas att ministern har rätt i att det gick uppåt då.

Anf. 5 OLLE SANDAHL (kd):

Herr talman! Det är glädjande att det tydligen finns en god samsyn och att utbildnings- och forskningsminister Östros talar för betydelsen av

forskning i samhället och också berättar att det har tillskjutits medel. Det tycker jag är en alldeles utomordentlig utgångspunkt för fortsatt diskussion.

Problemet är att trots denna tillförsel är det för lite resurser i svensk forskning i förhållande till behovet. Omvärlden har inte stått stilla, så när vi jämför gör vi det gärna med vad som har varit i Sverige. Men det är viktigt att jämföra med hur omvärlden har det.

Ser man till exempel på tekniken visar det sig att Finland, som ju är ett betydligt mindre land än Sverige, har i fasta pengar mer resurser för forskning än vad Sverige har. Då är det inte så konstigt att vi i relation till Finland har ett avtagande citationsindex.

Det gläder mig också väldigt mycket att utbildningsministern talar för öppenhet, kvalitet och konkurrens. De vetenskapliga kvaliteterna är ju absolut en basfunktion för framtiden.

Problemet är också det som Marie Wahlgren beskriver, nämligen att för öppenhet och för konkurrensutsatt anslagstilldelning förutsätts motfinansiering i nästan samtliga fall, vilket i sin tur förutsätter fria resurser i form av basfinansiering och anslag till institutionerna. Där är det alltså alldeles otillräckligt. Det finns olika sätt att räkna på detta. Universitets- och Högskoleförbundet säger att det går åt 3 miljarder till grundforskning och 3 miljarder till grundutbildning för att komma i fatt den relativa nivå som vi har haft tidigare. Det är naturligtvis en partsinlaga, men det säger någonting om hur läget är.

Man kan också ta del av vad till exempel de respekterade rektorerna Anders Flodström och Chalmersrektorn skriver: Det är en katastrof för oss och hela teknikområdet.

Trots tillskottsresurser är det otillräckligt. Därför har vi från vårt parti som en markering i alla fall lagt mer pengar än regeringen på forskning och högre utbildning i vårt budgetförslag som tyvärr inte röstades igenom här i kammaren.

Om vi nu utgår ifrån Thomas Östros version av att det är viktigt med öppen konkurrens kan man inte undgå att dra sig till minnes en artikel som nyligen publicerades i Dagens Forskning där Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap nagelfars. Det framgår där med ganska tydlig bevisföring att man tycks ha frångått kvalitetskraven och gått på någon sorts politisk bakgrund i sin anslagstilldelning. Man har nämligen räknat ut att sannolikheten för att Socialforskningsinstitutet i Stockholm skulle kunna ta alla sina tre ansökningar och få dem godkända skulle vara motsvarande 0,0022, det vill säga en gång på 454. Då hör det till saken att de som står bakom dessa ansökningar inte placerar sig högt i just den här konkurrensutsatta delen i *citation index* och internationell publicering. Då undrar jag vad forsknings- och utbildningsministern har för syn på Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap och om det finns anledning att fundera på detta ärende eller inte.

Anf. 6 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! Jag vet inte om kammaren lämpar sig för den typ av visualiseringar som jag nu tänker ge mig på. Om vi har tagit det muntligt först tar jag det nu i tabellform, vilket är min hemmaplan som nationalekonom. Här kan man se utvecklingen av citeringsindex, som jag kan visa för interpellanten. Fallet är väldigt litet. Men det lilla fall som finns

sker under 80-talet. Sedan sker det en stabilisering – som jag tänker visa för talmannen – under 90-talet. Och det finns tecken som tyder på att det vänder nu i början av 2000-talet. Jag är den förste att oroa mig om vi skulle få ett fall när det gäller kvaliteten i svensk forskning. Jag har tagit intryck av utvecklingen under 80-talet och under 90-talet, då ju framför allt den regering där Folkpartiet fick chansen att ha inflytande över forskningspolitiken satsade på det som Marie Wahlgren tycker är ett bra komplement. I stället för att stärka fakulteterna och i stället för att stärka forskningsråden passade man på att skapa stiftelser med en ganska kort-siktig strategi och utom kontroll för forskarna. Det var vad man gjorde när man fick chansen. Och jag tror inte att det i praktiken är annorlunda om man får chansen igen.

Jag är glad att Finland, som fortfarande är en bra bit bakom oss, är på väg uppåt. Det tycker jag är roligt för Norden, och det är roligt att de har tagit Sverige som ett exempel när det gäller att bedriva en forskningspolitik som gör att de också kommer upp i dessa tabeller. De är mycket välkomna. Men om vi ska ligga kvar bland de fyra fem bästa i världen när det gäller citeringsindex kommer det att krävas fortsatta satsningar på forskning. Det kommer också att krävas fortsatta satsningar på Vetenskapsrådet och andra forskningsråd som just genom konkurrensen, där forskarna mäts mot varandra och där man värderar varandras insatser, driver kvaliteten framåt. Det ska balanseras med bra fakultetsanslag. Men det är ingen tvekan om att de länder som är allra bäst i världen har mycket aktiva och starka forskningsråd. USA är ett sådant exempel där externfinansieringen fortfarande ligger vida över det som vi är i närheten av i Sverige, och där konkurrensen också blir benhård i de nationella forskningsråden.

Jag skulle vilja att vi kunde sprida det här tankesättet som kännetecknar USA och Sverige till övriga Europa, så att vi också i Europa kunde ha ett europeiskt forskningsråd som sätter ribban ytterligare lite högre, så att våra svenska forskare kan mäta sig med de allra bästa europeiska forskarna. Det tror jag är bra för vår konkurrenskraft.

Vi kanske börjar få en insikt i det borgerliga lägret om grundforskningens roll, den fria sökandens roll och nyfikenheten som drivkraft. Det skulle vara väldigt välkommet eftersom vi då kan samlas brett i kammaren kring en strategi för att stärka svensk grundforskning.

Jag ser fram emot att göra ytterligare insatser på detta område. Just nu är vi inne i ett program med ökning på 1 ½ miljard. Det kommer att behövas ännu mer i framtiden.

Forskarutbildningen är av mycket sent märke. Det är därför svårt att hävda att nedgången under 1980-talet berodde på förändringar i forskarutbildningen 1998. Men den måste följas upp noggrant. Jag hoppas att det ska ha positiva konsekvenser. Och man måste ha ett öppet sinne. Därför har vi en utredning som ser över forskarutbildningen och värderar den reformen. Jag hoppas att den utredningen också kommer med goda förslag till hur vi ytterligare ska stärka svensk forsknings kvalitet. Hos oss i vår tradition är nämligen doktoranden mycket viktig också för produktionen av vetenskaplig kunskap med professorn som handledare.

Anf. 7 MARIE WAHLGREN (fp):

Herr talman! Eftersom vi är inne på grafer kan jag säga att jag som naturvetare också är glad i grafer och van vid overheadapparater och alla möjliga tekniska hjälpmedel. Här har jag en graf, och där pekar det nedåt hela tiden. Jag lämnar den till talmannen. Han är docent, så han är bra på grafer han också.

Vi kanske ska gå tillbaka till allvaret, eftersom detta kanske också trots allt är allvar.

Jag håller med om att en nedgång i citeringsindex knappast kan skylas på doktorandreformen. Oron i fråga om doktorandreformen kommer inifrån. Den kommer från dem som arbetar i universitetsvärlden och som ser dessa tendenser att man oroligt sneglar på tidslängder och finansieringslängder.

Jag har absolut ingenting emot Vetenskapsrådet. Jag tycker att det i grunden är bra att man har ett vetenskapsråd som är forskarstyrt. Jag tycker dock att det är problematiskt att man har en tendens från politikerhåll att i alltför stor utsträckning dela in i snäva områden vad man ska satsa på och på så sätt styra forskarrådet. Jag är också orolig över att balansen mellan extern finansiering och fakultetsanslag är för dålig. Det är därför som Folkpartiet har drivit ganska hårt att man ska öka fakultetsanslagen.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på interpellation 2002/03:192 om lärarbehörighet och Wärnerssonpengarna

Anf. 8 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! Ulf Nilsson har frågat mig om jag avser att vidta några åtgärder mot bakgrund av att regeringens personalförstärkningsresurser enligt statistiken riskerar att fördelas på ett sätt som bidrar till att andelen obehöriga lärare ökar.

Som Ulf Nilsson mycket riktigt påpekar är både lärarkompetens och antalet lärare viktiga för elevernas resultat. Det sista gäller särskilt för de elever som har svårast att nå skolans mål.

Under början av 1990-talet minskade resurserna till skolan och antalet lärare och övrig personal minskade. Detta ledde till en ökad arbetsbelastning och svårigheter att leva upp till de mål som anges i läroplanerna och andra styrdokument. Regeringen föreslog i budgetpropositionen för 2001 att ett statsbidrag till personalförstärkningar i skola och fritidshem skulle införas. Stödet har tillsammans med andra åtgärder för att förbättra kommunernas ekonomi bidragit till att antalet lärare åter ökat i skolan.

Målet med bidraget är att öka personaltätheten och tillföra skolan 15 000 lärare och andra specialister i syfte att höja andelen elever som når målen. Det är kommunerna och skolorna själva som avgör vilken personal som behövs för att på bästa sätt öka måluppfyllelsen. Bidraget är frivilligt för kommunerna, men en förutsättning för att få del av det är att det används till att öka personaltätheten i skolan. Stödet infördes läsåret 2001/02 och kommer successivt att ökas till 5 miljarder kronor per år läsåret 2005/06.

Under det första läsåret tillskapades drygt 2 800 heltidstjänster med hjälp av bidraget. Av dessa var den absoluta merparten lärare. Även om stödet ger ett väsentligt tillskott av personal påverkar det bara en mindre del av det årliga rekryteringsbehovet. Totalt utlystes ca 20 000 lärartjänster i fjol. Frågan om behöriga lärare kan därför inte ses isolerat för detta bidrag.

Regeringen har under senare år reformerat lärarutbildningen och kraftigt ökat examinationsmålen, framför allt för lärare med inriktning mot senare år. Antalet sökande till lärarutbildningarna är stort. Det har visat sig inte minst i intresset för den nya lärarutbildningen. Läsåret 2001/02 började hela 25 % fler på en lärarutbildning än läsåret innan. Sedan mitten av 90-talet har inflödet till lärarutbildningarna ökat med nästan 50 %. Antalet examinerade lärare ökade med 13 % mellan läsåren 2000/01 och 2001/02. Genom de ökande examinationsmålen och intresset för lärarutbildningen kommer antalet utbildade lärare att öka. Jag räknar nu med att effekten av alla vidtagna åtgärder kommer att bli att andelen behöriga lärare åter ökar.

Självklart är målsättningen att behöriga lärare ska anställas för undervisningen i skolan. Endast om behöriga lärare inte finns att tillgå får en lärare utan lärarutbildning anställas. Det finns dock anledning att erinra om att många av de icke formellt behöriga lärarna ofta har akademiska studier av betydelse för lärararbetet och gör en värdefull insats i skolan.

Regeringen har även tagit initiativ till den särskilda lärarutbildning, SÄL, som omfattar 4 000 platser fram till och med år 2006. SÄL möjliggör för lärare att färdigutbilda sig eller för redan utbildade lärare att vidga sin kompetens.

Intresset för att söka sig till och stanna kvar i ett yrke är i hög grad förbundet med löne- och anställningsvillkor, vilket också har en avgörande betydelse för hur rekryteringen till yrket lyckas. Här har parterna ett ansvar. Kommunerna som arbetsgivare måste erbjuda en god arbetsmiljö och en arbetssituation med utvecklingsmöjligheter. Regeringen bidrar också till denna utveckling, bland annat genom insatser från Statens skolverk och Myndigheten för skolutveckling. Personalförstärkningsmedlen är en viktig del i att skapa en bättre arbetsmiljö för både lärare och elever. På så sätt görs skolan till en mer attraktiv arbetsplats.

Anf. 9 ULF NILSSON (fp):

Herr talman! Jag vill tacka utbildningsministern för svaret. Min fråga handlar om att de så kallade Wärnerssonpengarna enligt aktuella rapporter de senaste månaderna leder till att det faktiskt blir fler obehöriga lärare i skolan.

Wärnerssonpengarna är ju öronmärkta för, som det hette när de kom, ”fler vuxna i skolan” och betalas ut till kommuner som åtar sig och lovar att anställa mer personal.

I riksdagen har Folkpartiet sagt ja till själva summan pengar, men vi har samtidigt yrkat att pengarna ska användas på ett annat sätt än vad regeringen gör. Redan själva formuleringen ”fler vuxna i skolan” tyckte vi var väldigt oklar. Vi tycker att den formuleringen antyder att det inte är så noga vilken kunskap och kompetens vuxna i skolan har. Man kan ju göra ett tankeexperiment och tänka sig att det fattas personal till exempel

på ett barnsjukhus. Det skulle ju låta fullständigt orimligt att säga att det behövs fler vuxna på sjukhuset.

Vi vill skärpa kraven vad gäller de här öronmärkta pengarna och rikta dem till utbildade lärare, speciallärare och andra specialutbildade anställda. Vi säger också att pengarna ska kunna användas till att höja lärarlönerna så att fler lockas till läraryrket.

Herr talman! Det är bra att utbildningsministern i sitt svar håller med mig om att det är väldigt viktigt med både duktiga och behöriga lärare i skolan. Men samtidigt kan jag inte riktigt förstå att han inte tar visst intryck av den kritik som kommit under de senaste månaderna när det gäller konsekvenserna av Wärnerssonpengarna.

Andelen behöriga lärare har fortsatt att minska. Bland annat Kommunförbundet har framhållit att det är problem just med att pengarna är kopplade mer till antalet personer än till personernas utbildning. Om en kommun får tag i en utbildad lärare och därmed måste betala högre lön riskerar kommunen att förlora bidraget om man sedan inte fortsätter att utöka antalet anställda. Därför har nu flera kommuner gått miste om Wärnerssonpengarna. I alla fall tio kommuner har fått underkänt och får inga pengar. För att ta en i högen kan jag nämna Gagnefs kommun som valde att satsa på specialpedagoger. Därmed gick man miste om pengarna eftersom man inte kunde öka det sammanlagda antalet anställda i skolan.

Enligt en forskningsöversikt vid Göteborgs universitet är just lärarcompetensen det viktigaste för hur eleverna lyckas i skolan. Med andra ord: Fler vuxna i skolan innebär inte automatiskt att eleverna klarar skolan bättre.

Sedan är det en helt annan sak att det, naturligtvis, alltid är önskvärt att det finns gott om personal i skolan. Men för elevernas skull får vi inte glömma att det behövs olika specialkompetenser i klassrummet.

Herr talman! Föräldrar kan inte längre räkna med att deras barn får undervisning av utbildade lärare. I dag är mer än 20 % av gymnasielärarna utan behörighet. Naturligtvis finns det ett antal mycket duktiga och bra vikarier som gör så gott de kan. Men det är ändå ett jätteproblem inför framtiden att så få är utbildade lärare.

Enligt Kommunförbundet behövs det 70 000 nya lärare fram till år 2005 om alla som inte har utbildning ska ersättas. I verkligheten räknar man med att 41 000 utbildas. Skolverket tror att 33 000 av de 41 000 verkligen kommer att börja arbeta i skolan.

Därför vill jag nu fråga utbildningsministern om han inte tycker att det är dags att föra en öppen diskussion om hur vi ska ändra på principerna för de här öronmärkta pengarna så att dessa statliga satsningar mer aktivt bidrar till att höja kompetensen i skolan.

Anf. 10 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! Ulf Nilsson använder uttrycket "fler vuxna i skolan". Själv använder jag alltid uttrycket "fler lärare och andra specialister i skolan".

Varför inte bara fler lärare? Jo, därför att det finns behov av andra specialutbildade personalgrupper i skolan som är viktiga för att faktiskt nå skolans mål. Skolsköterskor, skolkuratorer och elevvårdspersonal är också viktiga. Det som hände under 1990-talet var att det var just där

man skar bort mycket av kostnaderna, naturligtvis till förfång för skolan. Det innebar ju att skolan fick svårigheter med att hjälpa och stötta barn med olika typer av problem. Detta i sin tur innebar att arbetsbelastningen för läraren blev mycket större. Därmed blev det svårare för läraren att göra det som läraren är bäst på, nämligen att vara just en god och skicklig lärare. Därför är det viktigt att kommunerna själva får göra den här avvägningen.

Min bedömning är att det ändå är lärare som måste vara det som man koncentrerar sig på. Lärare och specialpedagoger handlar det om. När kommunerna nu gör sina anställningar visar det sig nämligen att det till 70–75 % handlar om lärare och specialpedagoger. Men man gör också insatser när det gäller elevvården, vilket jag tror är mycket viktigt för att lärarna ska få en bra möjlighet att se till att eleverna når upp till målen i skolan.

Det första jag därför vill fråga er i Folkpartiet är om ni menar att vi inte ska ha en förbättrad elevvård. Hänger inte det ihop med att det också ger möjligheter till goda resultat för barn och ungdomar i skolan?

Det är klart att man kan säga att det har gjorts misstag när det gäller lärarutbildningen. Hade man på 1980-talet och 1990-talet utbildat så många lärare som vi utbildade i slutet av 1990-talet och i början av 2000-talet skulle situationen ha varit en annan. Det måste både Ulf Nilsson och jag självkritiskt hålla med om.

Ingen av oss satt väl i riksdagen då, men det är ett faktum att vi nu har mycket kraftiga ökningar av antagningarna till lärarhögskolan – en 25-procentig ökning under de senaste åren.

Också när det gäller specialpedagogutbildningar ser vi en ökning med 19 % – en yrkesgrupp som det finns ett stort behov av vid våra skolor. Men inte bara antagningarna utan också antalet examinerade lärare börjar stiga mycket kraftigt – under de senaste åren med 13 %. För specialpedagoger är det en ökning med 19 % jämfört med året innan. Nu börjar vi se resultatet. Det kommer ut nya välutbildade lärare – detta tillsammans med de insatser vi gör för att också ge obehöriga lärare i skolan en chans att komplettera sin utbildning för att få behörighet.

Sammantaget gör jag bedömningen att vi kommer att kunna få se en vändning i andelen behöriga lärare framöver – det beror naturligtvis mycket på hur var och en av de här människorna beslutar, vilken arbetsmarknad man söker sig till. Då är arbetsvillkoren väldigt viktiga, att lönerna är goda och arbetsmiljön är bra, så att vi kan attrahera lärare till våra skolor – både kommunala skolor och fristående skolor.

Under perioden 1995–2001 har vi också sett en löneförbättring för lärarna. De själva upplever väl förstås att de vill komma längre, men det har ändå hänt någonting väsentligt i och med att reallönerna ökat mycket mer än tidigare för lärare. Man har stärkt sin relativa position. Det liknar lite grann sjuksköterskornas löneutveckling. Man har på det viset fått tillgång till bättre arbetsvillkor. Det återstår mycket att göra, men det är en positiv utveckling.

När det gäller frågan om Gagnef är det riktigt att det statliga stödet till att anställa lärare utgår bara om man anställer lärare och andra specialister. I det räknas specialpedagoger. Det är inte därför Gagnef nu inte får full kompensation för nästa år, utan det är för att man ju inte har ökat antalet personal – lärare och andra specialister – i den omfattning som

man har fått pengar för, och då är det naturligtvis ganska tuffa bandage. Det tycker jag är rimligt eftersom det här stödet är till för att öka lärartätheten i skolan och för att öka möjligheterna för specialpedagoger, sjuksköterskor och andra viktiga yrkesgrupper i skolan.

Anf. 11 ULF NILSSON (fp):

Herr talman! Jag tycker att det är väldigt glädjande att utbildningsministern har slutat använda uttrycket ”fler vuxna i skolan”. Det var under den rubriken som Wärnerssonpengarna lanserades för några år sedan i riksdagen, med namn efter dåvarande skolministern. Vi kritiserade det väldigt kraftigt, just för att det gav ett så suddigt intryck. Vi tycker också att det ska gå till specialutbildade människor.

Eftersom specialutbildade människor har högre lön i skolans värld – även om den inte är så hög alla gånger så är den högre – är det väldigt svårt att utöka personalen och samtidigt höja kompetensen på personalen.

Naturligtvis är det allt överskuggande problemet bristen på lärare. Vi behöver verkligen specialpedagoger, som regeringen alltid talar om, men inte bara dem utan inte minst riktiga speciallärare som undervisar eleverna och hjälper till i mindre grupper – inte bara ingår i skolledningen.

Jag tolkar antagningsstatistiken från lärarhögskolorna på ett helt annat sätt än utbildningsministern. Det är svårt att säga att intresset för lärarutbildning ökar i Sverige. När det gäller anställningarna i skolorna vet vi att andelen behöriga lärare sjunker för varje år. När det gäller lärarhögskolorna sjunker andelen förstahandssökande, och det är ju väldigt allvarligt, för om det är en väldigt stor del av dem som studerar för att bli lärare som har valt det i andra eller tredje hand är ju risken mycket större att de lämnar lärarutbildningen.

Det är särskilt stora svårigheter att locka ungdomar till framför allt matematiska, naturvetenskapliga och tekniska lärarutbildningar. Problemen med avhoppet från lärarutbildningarna och naturligtvis också från läraryrket är väldigt oroande. Över huvud taget kan man säga att läraryrket har tappat i popularitet bland studerande ungdomar, och det är klart att det är särskilt allvarligt just nu när vi står inför ett generationsskifte i lärarkåren. Inför framtiden är det en avgörande fråga hur vi i Sverige ska kunna öka läraryrkets attraktionskraft, och det handlar om en rad åtgärder på kommunal och statlig nivå.

Orsakerna till lärarbristen är många. Det här med Wärnerssonpengarna är naturligtvis bara en liten del, men de hade kunnat fungera mycket bättre om de hade använts på rätt sätt. Det finns en mängd andra orsaker som man kort kan beröra. Lärarna har drabbats av en massa politiska beslut som faktiskt försvårar arbetet för dem i skolan. Till det hör det svenska skolsystemet, som är alltför likformigt och ställer orimliga krav på lärarna. Även statens oförmåga genom åren att stödja skolorna i arbetet med utvärdering och betygssättning har skapat både frustration och uppgivenhet bland elever och lärare. Löneutvecklingen är fortfarande, utbildningsministern, särskilt för äldre lärare dålig om man jämför med de flesta europeiska länder.

Mycket av de här förändringarna måste ske ute i kommunerna i det system som vi har för skolan i dag, men från riksdagen skulle vi åtminstone kunna konstruera de ekonomiska bidragen så att de inte försvårar anställning av utbildade lärare. Jag menar att systemet med Wärners-

sonpengarna i många fall får just den negativa effekten när det gäller att anställa utbildad personal. Där tycker jag att det är synd att utbildningsministern inte kan tänka sig att justera lite i ett system som kan bli bättre. Det borde väl bara vara naturligt om utbildningsministern nu, efter några år, ser nackdelarna med ett bidragssystem och då omprövar principerna så att pengarna gör mer nytta. Åtminstone Folkpartiet har i riksdagen sagt ja till de här pengarna, så därför är vi beredda att ha en öppen diskussion om hur de skulle kunna användas på bästa sätt.

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot. 2002/03:73
18 mars

*Svar på
interpellationer*

6 § Svar på interpellation 2002/03:198 om resursfördelningssystemet till högskolorna

Anf. 12 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! Anna Grönlund har frågat mig om jag är beredd att arbeta för att förändra resursfördelningssystemet till högskolor och universitet och vilka åtgärder jag avser att genomföra för att bibehålla och öka kvaliteten på högskoleutbildningarna.

För några veckor sedan svarade jag på en fråga från Anna Grönlunds partikamrat Ulf Nilsson om godkännande av studenter. Frågan gällde i stort sett samma frågeställning som Anna Grönlunds interpellation, varför mitt svar här i kammaren i vissa delar är detsamma som mitt skriftliga svar till Ulf Nilsson.

Regeringen vill ge fler människor möjlighet att skaffa sig högskoleutbildning. Det långsiktiga målet är att hälften av en årskull ska ha påbörjat högskolestudier vid 25 års ålder. Andelen ungdomar som påbörjar högskolestudier i Sverige senast vid 25 års ålder har under 1990-talet ökat från 24 % till drygt 40 %. För att öka tillgängligheten och kunna bredda rekryteringen till högre utbildning har högskolan byggts ut i hela landet. Under perioden 1997–2003 har resurser tillförts för närmare 100 000 fullt finansierade utbildningsplatser. Det är en viktig insats för att uppnå rekryteringsmålet. Enligt Högskoleverkets senaste prognos för de närmaste åren kommer 46 % av en årskull att ha påbörjat högskolestudier vid 25 års ålder.

Utbyggnaden av högskolan måste givetvis kopplas till aktiva insatser för att driva på och utveckla kvalitetsarbetet i högskolan. Därför har regeringen infört ett nytt strikt system för kontinuerlig kvalitetsgranskning av all högre utbildning. Det innebär bland annat att Högskoleverket regelbundet ska utvärdera alla lärosäten, ämnen och program och som en sista åtgärd kan återkalla ett examenstillstånd. Detta kvalitetsutvärderingssystem, som trädde i kraft 2001, är ett av de mest ambitiösa i Europa.

Det nuvarande resurstilldelningssystemet för grundutbildning ger lärosätena en stor frihet att själva besluta över hur resurserna ska användas. Tilldelningen till lärosätena baseras på redovisat antal studenter, mätt i helårsstudenter, och deras studieresultat, mätt i helårsprestationer. Inom ramen för erhållna resurser beslutar lärosätena själva över hur dessa ska fördelas mellan olika utbildningar och hur mycket av resurserna som ska användas till undervisning, lokaler och övriga kostnadsslag. Detta tilldel-

ningssystem är lärosätena i allt väsentligt nöjda med, vilket bland annat framgick av utredningsbetänkandet *Högskolans styrning* (SOU 2000:82) och remissvaren på den utredningen.

När resurstilldelningssystemet infördes lades inte så stor vikt vid kvalitetsgranskning. Dåvarande Kanslersämbetet skulle främst stödja och stimulera kvalitetsutvecklingen. Den skarpa kvalitetsgranskningen av all högre utbildning blev ett faktum först i och med att det nya systemet för kvalitetsutvärdering infördes 2001.

Det förhållandet att en del av ersättningen till högskolorna är beroende av studenternas studieresultat, det vill säga att studenterna måste godkännas på kurserna för att högskolorna ska få prestationsersättningen, innebär att högskolorna faktiskt måste bry sig om sina studenter så att de verkligen genomför sina tentamina med gott resultat. Jag ser för närvarande inga skäl att förändra grundprinciperna i resurstilldelningssystemet.

När det gäller resurser för grundutbildningen vet Anna Grönlund mycket väl att universitet och högskolor, liksom övrig offentlig verksamhet, fick vidkännas besparingar under mitten av 1990-talet vid den sanering av statsfinanserna som då var nödvändig att genomföra. Detta innebar givetvis en påfrestning på landets lärosäten, men de senaste två åren har ersättningen förstärkts dels till de humanistiska och samhällsvetenskapliga utbildningsområdena med sammanlagt 200 miljoner kronor, dels till vårdutbildningarna med ca 200 miljoner kronor. Därtill har alla nya platser som tillkommit finansierats fullt ut.

Självklart är det oroande om det förekommer att studenter som inte når upp till kraven ändå godkänns. Jag förutsätter att universitet och högskolor tar sådana signaler på största allvar och omgående vidtar lämpliga åtgärder.

Anf. 13 ANNA GRÖNLUND (fp):

Herr talman! Man kan lätt konstatera att det finns ett intresse för kvalitetsfrågor inom utbildningen från Folkpartiets sida när man tittar på dagens talarlista.

Det här handlar om kvaliteten på grundutbildningen på högskolan. Jag får börja med att tacka Thomas Östros för svaret, men jag måste erkänna att jag faktiskt är ganska bekymrad. Min interpellation handlar ju om hur vi ska kunna säkerställa kvaliteten på högskoleutbildningarna, men Thomas Östros svar handlade i mångt och mycket om kvantitet i stället för kvalitet, och det oroar mig mycket.

Den här interpellationen har sin grund i en enskild händelse som inträffade vid Luleå tekniska universitet någon gång kring jultid. Det var en lärare som på grund av resursbrist inte hade tillräckligt med tid för att göra en noggrann rättning av de 146 teknologtentorna utan i stället tvingades göra en så kallad snabb rättning, det vill säga bara en snabb genomblick av tentorna. Det här berodde helt och hållet på att institutionen inte ville mista prestationspengen på 200 000 kr.

Tyvärr är den här händelsen inte unik. Skulle det varit så hade man kunnat ge Luleå tekniska universitet och läraren en reprimand. På alltför många högskolor och universitet inträffar liknande händelser.

De senaste årens utbyggnad av högskolan har i grunden varit till godo för studenterna, vilket ingen kan förneka. Men den enskilda fokuseringen

på kvantitet i stället för kvalitet har gjort att kvaliteten på utbildningarna sänkts.

Kvalitetsförsämringarna syns på flera håll. Det handlar om att antalet timmar i klassrum eller föreläsningssal minskar, vilket är en klar effekt av att antalet studenter fördubblats medan antalet lärare inte alls ökat i samma utsträckning. Enligt en utredning som kom för några år sedan har antalet undervisningstimmar exempelvis i ämnen inom humaniora och samhällsvetenskap sjunkit till tre fyra timmar per vecka. Det handlar också om att man utvärderar tentamensformer, ibland till det bättre, men ibland också till det sämre eftersom det helt enkelt inte finns tid att läsa tentor med långa och utförliga svar.

Kvalitetsförsämringar finns dessvärre också på studentsidan. Studenterna har dåliga förkunskaper i basämnena – matte, svenska, engelska – och universiteten och högskolorna tvingas ofta satsa stora resurser på propkurser eller förberedande kurser. De ger dock ofta alltför lite resultat.

Många studenter skulle givetvis ha behövt mer tid och hjälp i grundskolan och gymnasiet, men det är en helt annan diskussion, och den kan vi lämna därhän i dag. Jag lovar dock att vi från Folkpartiets sida återkommer med den i ett annat sammanhang.

Studenternas bristande förkunskaper och högskolans kvalitetsproblem gör att inte mer än hälften av de studenter som påbörjar en utbildning fullföljer den och erlägger examen. Det är bra att många kommer in, visst är det så, men det är eländigt att så få kommer ut.

Systemet, i det här fallet resursfördelningssystemet, skickar signaler, och jag vill påstå att det i det här fallet skickar fel signaler, både till de ansvariga vid högskolorna och också till studenterna.

Ett system för att höja kvaliteten inom högskolan behöver både morötter och piskor. Från Folkpartiets sida anser vi att det finns stora problem med det nuvarande systemet. Det uppmuntrar till kortsiktighet, vilket bidrar till osäkerhet både för högskolorna och för studenterna. Det finns risk för att högskolorna frestas att sänka kvalitetskraven för att få den fulla ersättningen. Det blir helt enkelt viktigare att så många studenter som möjligt kommer ut än vilka kunskaper de har med sig. Därför har vi från Folkpartiets sida i den här kammaren ställt krav på att en utredning om ett nytt finansieringssystem snarast ska tillsättas.

Jag vill passa på att ställa en fråga till Thomas Östros. Han säger i sitt svar att när resursfördelningssystemet infördes lades inte så stor vikt vid kvalitetsgranskning. Jag kan förstå det i det sammanhanget, och jag skulle därför vilja fråga utbildningsministern: Kan inte det vara en del av förklaringen till att vi ser dessa kvalitetsbrister i dag?

Anf. 14 GUNNAR NORDMARK (fp):

Herr talman! En av de mest glädjande saker som hänt under de senaste åren när det gäller högre utbildning är att antalet studerande, särskilt yngre, vid högskola ökat så mycket som det har gjort. Det tycker vi alla är bra.

Sverige hade en gång i tiden positionen som det land som hade den högsta lägstautbildningsnivån i världen, vilket var bra. När det däremot gällde personer med längre högskoleutbildning låg vi bland jämförbara länder lågt. Den satsning som har gjorts för att göra högskolor och uni-

Prot. 2002/03:73
18 mars

Svar på
interpellationer

versitet tillgängliga för fler – utbyggnaden av högskolan – tycker vi från Folkpartiets sida är mycket lovvärd.

När man pratar med människor som är aktiva inom universitets- och högskolevärlden kan man samtidigt konstatera att det finns en oro för hur resursfördelningssystemet fungerar i dag, precis som Anna Grönlund har beskrivit. Administratörer menar att resursfördelningssystemet delvis innebär att man satsar på kvantitet i stället för kvalitet, att man alltså inte ser till resultaten i så stor utsträckning som man borde göra.

På Sveriges Förenade Studentkårers hemsida finns en notis om att arkeologistuderande menar att just resursfördelningssystemet gör att den utbildning som de genomgår inte har den kvalitet som den borde ha.

Under 2000–2001 tittade Riksdagens revisorer på högskoleutbildningens utveckling. Högskolan Dalarna svarade i sitt remissvar att ”resurstilldelningssystemet förutsätter en kontinuerlig tillväxt av studenter. Detta kan leda till att utbildningsutbudet anpassas till kortsiktiga trender i efterfrågan vilket sker till priset av ökade svårigheter att nå ut till nya grupper och att introducera nya, för samhället väsentliga, utbildningsinslag”.

Karlstads universitet, som hade förmånen och lyckan att bli universitet samtidigt som Växjö universitet – vilket jag som kommer från Kronobergs län applåderar – svarar att ”de ekonomiska förutsättningarna med nuvarande resurstilldelningssystem passar inte ihop med högskolans bildningsroll. Resurstilldelningssystemet har också en negativ inverkan på de uppgifter som rör kunskaps- och kompetensutveckling”.

Resultatet är ganska entydigt. Det finns gott om personer – lärare inom högskola och universitet, administrativ personal och studenter – som menar att det nuvarande resurstilldelningssystemet leder till kvalitetsförsämringar och till oönskade resultat, till att inte ha högskolans bildningsideal i fokus.

Jag hoppas därför att utbildningsministern ska ta dessa signaler på allvar och ta sig en funderare på hur det nuvarande resurstilldelningssystemet fungerar. Det hoppas jag att vi lite grann ytterligare ska kunna ta upp i dagens debatt.

Anf. 15 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! Under den tid jag har till mitt förfogande ska jag försöka diskutera kvaliteten i högskolan. Det är en fråga som engagerar mig mycket. Jag befann mig i högskolan när Folkpartiet gjorde den stora reform som vi nu lever under. Det är en reform som jag har tagit till mig, ett bra system jämfört med det tidigare, som genomfördes av Per Unckel med livligt stöd av Folkpartiet i regeringen.

Det jag då reagerade mycket starkt på, och det gjorde många lärare, var att man genomförde bara en del av en reform. Det var ett resursfördelningssystem där man – precis som Anna Grönlund påpekar – från början borde ha tänkt på att man riskerar att ha drivkrafter som sänker kvaliteten. Men man orkade inte genomföra ett kvalitetsutvärderingssystem med trovärdighet i högskolorna, där man genom *peer review* – likar som bedömer likar – verkligen skulle se till att alla program och ämnen på högskolorna når upp till grundläggande vetenskapliga kvalitetskriterier. Då har man också makt att stoppa utbildningar som inte når de kvalitetsnivåer som måste krävas i den svenska högskolan.

Detta gjorde man nu inte, och när jag blev utbildningsminister var en av de första frågor jag satte i gång därför att se hur vi kan skärpa kvalitetsutvärderingen. Att bara genomföra ena sidan av en sådan reform riskerar att föra med sig negativa kvalitetseffekter.

Nu har vi ett återkommande kvalitetsutvärderingssystem. Det är ett exempel på hur det nya systemet används för att verkligen skärpa dåliga utbildningar. Därigenom får vi också det andra benet i ett system, något som ju måste finnas. Högskolorna har frihet att själva fatta beslut, men det finns en extern granskning av utbildningarna med tydlig information till studenterna om var vi har utbildningar av god kvalitet och var det finns brister. Det skapar drivkrafter för att vi hela tiden ska jobba för att stärka kvaliteten. Det gjordes, tycker jag, ett grovt misstag, men nu har vi ett mera balanserat system, vilket också gör att resursfördelningssystemet fungerar bättre.

Om man lyssnar på Anna Grönlund kan man tro att nivån i högskoleutbildningen rasar. Men vi kan titta på vad Högskoleverket, som ju bör kunna detta, säger. Det är en oberoende myndighet som möter stor respekt också bland alla politiska partier i riksdagen. Efter de reformer som har gjorts har det också trängt ut idéerna om något slags privat institut. I stället tycker de allra flesta att det är rimligt att Högskoleverket har ansvaret för detta. De skriver: "När bedömargrupper i våra utvärderingar har värderat resultaten i ett samlat utbildningsprogram eller ämne genom att granska C- och D-uppsatser har inga kravsänkningar kunnat påvisas."

Detta är en viktig signal. Min erfarenhet säger mig att vi nog inte får diskutera om en enskild lärare har gjort vad som skulle kunna vara ett allvarligt tjänstefel, utan vi får diskutera det mera principiellt. Om vi får sådana exempel som det Anna Grönlund ger måste naturligtvis högskoleledningen ingripa omedelbart och mycket tydligt.

Något sådant får inte förekomma i en högskola lika lite som fusk eller oegentligheter får förekomma i någon offentlig verksamhet. Det är ett viktigt uppdrag för högskoleledningarna och för Högskoleverket, som jag vet nu har att titta på ärendet. Därmed ska vi inte kommentera det ytterligare.

Anf. 16 ANNA GRÖNLUND (fp):

Herr talman! Utbildningsministern och jag är båda två nationalekonomer. Jag håller med honom om att kvalitetsutvärderingar och kvalitetsinstitut som granskar kvaliteten är väldigt viktiga. Men en annan sak som också är oerhört viktig är incitament, eller hur, Thomas Östros?

I Thomas Östros svar säger han: "Det förhållandet att en del av ersättningen till högskolorna är beroende av studenternas studieresultat, det vill säga att studenterna måste godkännas på kurserna för att högskolorna ska få prestationsersättningen, innebär att högskolorna faktiskt måste bry sig om sina studenter så att de verkligen genomför sina tentamina med gott resultat."

Med det system som finns är det en väldigt stor risk att högskolorna hamnar i något slags snällfälla. För det första kanske man bryr sig om sina studenter så mycket att man i varje fall till sist släpper igenom dem som har haft det svårt. Det handlar om det grundproblem som vi diskuterar i interpellationsdebatten i dag. Man godkänner för sin egen skull för att erhålla prestationspengen.

Problemet med dagens system är att det är mycket lättare att fria än att fälla. Det är ett grundproblem. Jag känner väldigt stor oro för att den kunskapshöjning som regeringen avsåg när högskolorna började byggas ut, som Thomas Östros också beskriver i interpellationssvaret, i stället riskerar att bli en generell kunskapssänkning i hela det svenska samhället.

Sedan tror jag att Thomas Östros har fått det lite grann om bakfoten. I slutet av interpellationssvaret säger han, och det sade också Thomas Östros alldeles nyss från talarstolen bredvid mig: "Självklart är det oroande om det förekommer att studenter som inte når upp till kraven ändå godkänns. Jag förutsätter att universitet och högskolor tar sådana signaler på största allvar och omgående vidtar lämpliga åtgärder."

Detta visar verkligen att Thomas Östros inte har förstått allvaret. När 146 teknologtentor snabbrättades och 144 tentor godkändes gjorde man inte det på grund av att man var slö eller inte hade lust att rätta dem på ordinarie sätt. Man gjorde det på grund av att det inte finns tillräckliga resurser. Resursbristen på våra universitet och högskolor är alarmerande. Jag tror att kvalitetsproblemen kommer att öka ytterligare om inte systemet reformeras och fler resurser tillkommer.

Jag skulle vilja fråga Thomas Östros, även om han indirekt har svarat på det från talarstolen: Tycker du verkligen att dagens resursfördelningssystem med de kvalitetssäkringar som finns – jag är medveten om att de finns – bidrar till att upprätthålla kvaliteten på den högre utbildningen, eller krävs det ytterligare åtgärder?

Anf. 17 GUNNAR NORDMARK (fp):

Herr talman! De dagar jag har framför mig i denna talarstol tänkte jag tillbringa med att kanske ytterligare precisera Anna Grönlunds fråga till utbildningsministern.

Om vi tittar på det ser vi att vi har signaler från anställda på universitet och högskolor, administrativ personal, lärare på universitet och högskolor, deras fackliga organisationer och från studenternas organisation SFS om att de är oroad för hur det nuvarande resurstilldelningssystemet fungerar. Man menar att det sänker kvaliteten och att utbildningen bedrivs i former som inte är lyckliga vare sig för att upprätthålla kvaliteten eller för den enskilde studenten.

Min enkla fråga till utbildningsministern är: På vilket sätt tar utbildningsministern de signaler som kommer i princip från hela Högskole-Sverige på allvar? Man är oroad över de styrande effekter som resurstilldelningssystemet har både vad gäller kvaliteten och vad gäller formerna för hur utbildningen går till vid våra universitet och högskolor.

Anf. 18 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! Det är någonting som jag har arbetat med väldigt mycket. Jag tar initiativ för att få till stånd förändringar. Det gäller det grundläggande missgrepp som den borgerliga regeringen gjorde när den införde resursfördelningssystemet. Man vågade och orkade inte göra någonting åt kvalitetsuppföljning och kvalitetsutvärdering.

Det är i dag ett strikt och återkommande system där lärare och forskare bedömer varandra, sätter en ribba och bedömer samtliga program eller ämnen i landet. Om det upplevs att det finns kvalitetsbrister är man

tydlig och offentlig med dem och man återkommer till den högskolan för att försäkra sig om att åtgärder vidtas, kompetenta lärare anställs och forskningsanknytning vidmakthålls. Allt detta är oerhört viktigt. Det struntade Folkpartiet i när man genomförde resursfördelningssystemet.

Det var en av de första och viktigaste uppgifter som jag tog tag i när jag blev utbildningsminister. Det var ett viktigt första steg. Det andra handlar om att se till att det finns resurser för att inte minst inom humaniora och samhällsvetenskap kunna ha seminarier och mindre grupper för att höja den vetenskapliga kvaliteten i utbildningen. Det är en viktig del av en god utbildning också i humaniora och samhällsvetenskap att man har möjlighet till goda seminarietraditioner och god kontakt med lärarna.

Vi genomför därför i år och genomförde förra året höjningar av ersättningen per student inom humaniora och samhällsvetenskap. Förutom de vanliga pris- och löneomräkningar ökar vi med 6–7 %. Det möjliggör just extra seminarier och mer kontakt med lärarna. Det har inte gjorts på tiotals år i Sverige. Det är ett viktigt trendbrott som vi nu ser. Vi får också resursmässigt en kvalitetsförbättring.

Självklart ser jag ingenting heligt i detta resursfördelningssystem. Jag brukar föra fram det som ett exempel på att även en borgerlig regering faktiskt gör insatser som sedan kan vara viktiga för utvecklingen framöver. Vi har hållit fast vid detta resursfördelningssystem. Vi tittade igenom det under förra mandatperioden. Det utreddes och utvärderades. Det skedde också en bred opinionsuppfångning i högskolevärlden för att se hur man upplevde resursfördelningssystemet. Det var en mycket tydlig positiv reaktion. Man ville behålla det.

Det jag inte förstår är Folkpartiets framtida strategi. Ni har tidigare uttalat er för att gå vidare, nu med ett studentpengssystem. Hur ska det kunna förenas med att bygga upp starka högskolor från början, till exempel i Växjö, Blekinge, Norrbotten, Dalarna och på alla de håll där det inte har funnits en grundläggande akademisk tradition från början? Vi vet vad som hade hänt. Vi hade fått mycket stora massuniversitet i Uppsala, Stockholm, Göteborg och Lund och förtvinade miljöer överallt annars i landet. Det krävs att det också finns ett politiskt engagemang för att stötta uppbyggnaden av starka högskolor i varje län.

Där har Folkpartiet lång väg kvar att gå. Det är också en viktig del i att bygga kvalitet i hela landet. Det finns ingenting heligt med systemet, men det fungerar relativt väl. Framför allt har vi nu fått en starkare kvalitetsuppföljning. Det var ett grundläggande misstag när reformen genomfördes att det inte fanns från början. Det tillsammans med resursförstärkningar ser jag som väldigt viktigt för att höja kvaliteten inom högskolan.

Anf. 19 ANNA GRÖNLUND (fp):

Herr talman! Det är skönt att höra att Thomas Östros i varje fall inte ser något heligt med det nuvarande systemet. Det gör verkligen inte jag heller.

Det är väldigt glädjande att det kvalitetsuppföljningssystem som finns nu har kommit till stånd. Jag har varit med om en sådan kvalitetsuppföljning. Jag tror att det kan göras mycket bättre. Den kvalitetsuppföljning som jag var med om hade mycket kvar att önska.

Problemet är att det inte räcker att bara ha en granskning i efterhand. Det gäller också att se till att det system vi har fungerar. Det handlar om

att systemet måste skicka rätt signaler. Men man måste också tillföra mer resurser.

Thomas Östros slår sig för bröstet och berättar att regeringen äntligen har skickat lite mer pengar till samhällsvetenskap och humaniora. Det är väldigt glädjande. Jag tror att det behövs ännu mer resurser där.

Thomas Östros ställde en konkret fråga: Hur tänker Folkpartiet gå vidare för att uppnå en hög kvalitet på högskolan? Ett sätt som vi har föreslagit från den här talarstolen är studentpeng.

Ett annat sätt som vi också har föreslagit från talarstolen är examensbonus, det vill säga en bonus som uppmuntrar den hälft av studenterna som aldrig tar examen att skriva klart sin c-uppsats eller d-uppsats och bli färdig med sin utbildning.

Bonusen skulle exempelvis kunna vara att man skriver ned delar av studieskulden. Jag tror att ett sådant system skulle fungera som den motor som behövs för att man ska kunna uppnå både Thomas Östros kvantitetsmål och de kvalitetsmål som jag värnar.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på interpellation 2002/03:201 om CSN:s service gentemot studenterna

Anf. 20 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! Tobias Krantz har mot bakgrund av Riksdagens revisors rapport *Pengar till studier i tid – CSN:s handläggningstider och tillgänglighet* frågat mig dels vilka åtgärder jag avser att vidta för att se till att CSN:s service förbättras och att studenterna får sina studiemedel i rimlig tid, dels om jag är beredd att införa en rätt för studenter att få en straffavgift från CSN om de inte får sina studiemedel i tid.

Jag vill understryka att det är oerhört viktigt att servicen till studenterna är sådan att de kan känna social och ekonomisk trygghet och att studenterna har rätt att kräva en snabb handläggning av sina studiemedelsärenden.

Det är därför positivt att Riksdagens revisorer uppmärksammat att en viss förbättring av servicen till de studerande har skett. Samtidigt ger revisorerna en beskrivning av och orsakerna till CSN:s problem vad gäller handläggningstider och tillgänglighet som överensstämmer med min egen bild av situationen. Revisorerna redovisar att riksdagen på regeringens förslag tillskjutit betydande resurser till CSN – en ökning med 160 miljoner kronor mellan åren 1999 och 2003, vilket bland annat har möjliggjort att myndigheten kunnat inrätta ett kundcenter i Kiruna för att öka tillgängligheten och att CSN har utökat telefontiderna och utvecklat sina elektroniska tjänster. Riksdagen har med anledning av regeringens förslag i budgetpropositionen för 2003 genomfört vissa förändringar i studiestödslagen (1999:1395) i syfte att underlätta handläggningen av studiestödsärendena. Revisorerna redovisar att dessa åtgärder haft effekt. Detta bekräftas också i CSN:s årsredovisning för 2002. Där framgår till exempel att den genomsnittliga handläggningstiden, det vill säga den tid då CSN aktivt arbetar med ett ärende, för studiemedel i Sverige har minskat från 17 dagar till 11 dagar. Andelen ärenden som beslutas i inom

tre veckor är 70 % nu jämfört med 55 % 2001. Tillgängligheten via telefon har ökat. Sammantaget kan konstateras att myndighetens prestationer förbättrats avsevärt. En utveckling som, efter vad jag erfarit, fortsätter under 2003.

Inom några veckor kommer CSN på regeringens uppdrag att lämna ett diskussionsunderlag till hur en försöksverksamhet med utbetalning av förskott av studiemedel skulle kunna ordnas. Om en sådan ordning skulle visa sig vara möjlig att genomföra skulle, på sikt, förhandskontrollen kunna minskas och ersättas med ökad kontroll i efterhand. Det vore dock fel att här och nu säga att det kan bli just så, men oavsett tillvägagångssätt är det självklart att administrationen av studiemedlen kommer att fortsätta utvecklas så att ännu fler studenter ska få sina pengar i rätt tid. Regeringen har även givit CSN i uppdrag att följa utvecklingen av 2001 års studiestödsreform. Uppdraget ska redovisas senast den 1 april 2004.

Förslaget att införa så kallade straffavgifter som CSN skulle betala till studenterna i de fall som handläggningen av studiemedelsärendena tagit orimligt lång tid kan knappast betraktas som seriöst. I de allra flesta fall beror långa handläggningstider på att ansökan om studiemedel inte är fullständig och att uppgifter som CSN behöver för att göra sin prövning saknas. Det kan till exempel saknas uppgifter om hur många poäng studenten har tagit under de senaste åren. Likaså kan det vara utbildningsordnaren – gymnasieskolan, den kommunala vuxenutbildningen eller högskolan – som inte i tid rapporterar avklarade kurser eller poäng. Man kan därför inte komma åt problem med handläggningstiderna med hjälp av det slags straffavgifter som Tobias Krantz föreslår. I stället är det viktigt att myndigheten har den organisation som behövs för att bedriva en bra verksamhet. Jag förutsätter att CSN fortsätter att utveckla sin organisation i syfte att effektivisera sin ärendehantering.

Mot bakgrund av det jag här har anfört anser jag att det för närvarande inte finns skäl för att vidta ytterligare åtgärder, men jag kommer självfallet fortsätta att mycket noga följa utvecklingen på området.

Anf. 21 TOBIAS KRANTZ (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret. Centrala studiestödsnämnden, CSN, och dess service, eller snarare kanske brist på service, gentemot landets studenter är ett sorgligt kapitel i svensk utbildningspolitik. Bara under de senaste åren har det kommit en mängd rapporter och utvärderingar som visar på stora brister i både tillgänglighet och handläggning. Studenterna får helt enkelt inte de studiemedel som de är berättigade till inom rimlig tid.

Våren 2000 riktade Riksdagens revisorer skarp kritik mot CSN för bristande service och effektivitet hos myndigheter. I februari 2002 visade en utvärdering från Socialdemokratiska studentförbundet att 142 000 studenter hade tvingats vänta i över en månad på besked från CSN. I mars samma år redovisade Sveriges förenade studentkårer, SFS, uppgifter med innebörden att hos myndigheten låg just då knappt 6 000 ärenden som inte ens hade påbörjats trots att de var äldre än tre veckor.

Så här skulle jag kunna fortsätta. I en ovanligt uppriktig studie från 1999 konstaterade Centrala studiestödsnämnden, CSN, själv att systemet led av en legitimitetskris. Studenternas förtroende för CSN var kört i botten. Utbildningsministern gör ett nummer av att Riksdagens revisorers

senaste rapport visar att handläggningstiderna under år 2002 har minskat. Det är förstås bra att så har skett, men det återstår att se om utvecklingen fortsätter i den riktningen. Låt oss minnas att denna minskning sker från ett extremt bottenläge och att det förstås vore egendomligt om de stora tillskott som CSN har fått inte skulle ha gett någon effekt över huvud taget.

Samtidigt kvarstår de centrala problemen. CSN handlägger fortfarande ansökningar om studiemedel långsammare än vad man gjorde 1996. Myndigheten når inte ens upp till sina egna, enligt min uppfattning lågt satta, mål för hur långa handläggningstiderna ska vara. En tredjedel av landets studenter får inte sina ansökningar om studiemedel behandlade inom tre veckor.

Jag kan därför inte annat än känna stor oro över den blandning av passivitet och liknöjdhet som utbildningsministerns svar ger uttryck för. De konkreta åtgärderna och beskeden lyser med sin frånvaro. Det som Thomas Östros främst säger sig vilja göra är att mycket noga följa utvecklingen på området. Det är knappast ett besked som landets studenter förväntar sig, med all rätt. Studenter får i dag hanka sig fram på lån från vänner och föräldrar och tvingas leva under mycket små omständigheter bara därför att CSN inte gör rätt för sig och betalar ut studiestödet i tid.

Mina frågor till utbildningsministern blir: Är verkligen utbildningsministern nöjd med att en tredjedel av landets studenter inte får sina studiemedelsansökningar behandlade ens inom tre veckor?

Tänker verkligen utbildningsministern sitta med armarna i kors inför en situation där CSN fortfarande handlägger ärenden långsammare än man gjorde 1996?

Om utbildningsministern inte är nöjd och om han inte tänker sitta med armarna i kors – vilka konkreta åtgärder tänker han då vidta?

Vilket besked har utbildningsministern att ge till landets studenter?

Anf. 22 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! Jag beklagar att Tobias Krantz varken har läst eller lyssnat till svaret på sin interpellation. Om inte annat så kanske Tobias Krantz kan läsa Riksdagens revisorers rapport. Den pekar på det som är mycket viktigt i mitt perspektiv.

Regeringen har varit mycket aktiv och tagit ett flertal initiativ för att se till att vända trenden och förbättra servicen till studenterna genom sin myndighet CSN. Riksdagens revisorer konstaterar också nu att de initiativen börjar ge effekt.

Vi har fått ett antal viktiga positiva förändringar. Den genomsnittliga behandlingstiden minskar. Andelen ärenden som blir klara inom en vecka ökar kraftigt. Telefonväntetiderna har minskat kraftigt. På punkt efter punkt ser man att vi är på väg åt ett riktigt håll. Men jag är absolut inte nöjd, och det är därför vi mycket noggrant följer utvecklingen. Det är också därför vi har uppmanat CSN att komma in med förslag om ytterligare regelförenklingar för att se om vi kan komma ännu längre.

Folkpartiet har hittills stött olika privatiseringslösningar tillsammans med sina borgerliga vänner. Jag tror att det vore olyckligt. Det är ju inte utbetalningen som tar tid, utan det är myndighetsutövningen, det vill säga där man gör bedömningen av om en person har rätt till studiemedel och

bidrag eller inte. Det är den handläggningen som måste förbättras, och den kan knappast överlätas till privata banker.

Vi har arbetat mycket engagerat med den här frågan. Riksdagens revisorer påpekar också att det har lett till att vi har fått en vändning.

Folkpartiets förslag till förseningsavgift är knappast seriöst menat. Låt oss säga att Tobias Krantz skickar in en handling till CSN för att söka studiemedel, missar att uppge hur många studiemedelsterminer han har tagit ut sedan tidigare och väntar med att lämna in den uppgiften så att tiden går. Då ska han få en slant för besväret. Det tycker jag inte är rimligt.

Vi ska se till att CSN har de förutsättningar som behövs för att ge studenterna en bra service. Det är på rätt väg, men det återstår mycket att göra.

Anf. 23 TOBIAS KRANTZ (fp):

Herr talman! Jag tycker att det är intressant att utbildningsministern ägnar så mycket tid åt just Folkpartiets politik. Det är ju utbildningsministern som bär ansvaret för den politik som bedrivs i landet. Med all respekt för den politik som Folkpartiet bedriver är det ändå så att landets studenter är mer intresserade av vad utbildningsministern tänker göra åt studenternas problem än av att Thomas Östros ger en vrågbild av den politik som Folkpartiet vill bedriva.

Som Thomas Östros är väl medveten om ställer sig Folkpartiet bakom principen om ett offentligt finansierat studiestöd. Men det är helt rätt att vi tycker att det behövs andra åtgärder inom ramen för studiemedelssystemet än det som Thomas Östros hela tiden anvisar, det vill säga att det ska tillskjutas mer pengar. Det behövs strukturförändringar inom studiemedelssystemet. Ett exempel på en sådan strukturförändring är just att vi vill införa straffavgifter om studenterna inte får sina studiemedel i tid.

Det vill vi göra av i huvudsak två olika skäl. Ett av dessa är effektivitetsskäl. Thomas Östros är ju nationalekonom och är väl medveten om hur viktiga olika typer av incitament och morötter är för människor och hur viktiga de är för att man ska åstadkomma en utveckling i rätt riktning. Jag är helt övertygad om att om det lönar sig mer för CSN att utföra sin plikter i tid än att inte göra det, kommer CSN att bli effektivare på att utföra sina plikter i tid.

Men det är naturligtvis också ett rättviseskäl som ligger bakom detta. Vi vet ju att om en student betalar tillbaka sina studiemedel för sent drabbas han eller hon av stora straffavgifter. Dessa straffavgifter ligger långt över det som privata företag har rätt att ta ut när de ska kräva in sina pengar. Är det då inte rimligt att också studenter får en ekonomisk kompensation när de tvingas vänta under flera veckor eller kanske månader på sina pengar? Är det verkligen inte rimligt?

Vi vet också att CSN:s avgiftsintäkter har ökat med 500 % från 1980-talet och fram till i dag. Thomas Östros hänvisade till Riksdagens revisorer. I sin senaste rapport pekar de på att ungefär hälften av CSN:s intäkter utgörs av avgifter från studenterna.

Det budskap som studenterna får i dag är att det är otroligt viktigt att de betalar av på sina studielån i tid. Men om studiestödsmyndigheten, CSN, inte sköter sig blir det inga bestraffningar. Det händer ingenting. Det är ju enormt konstiga signaler och stötande för rättsmedvetandet.

Prot. 2002/03:73
18 mars

Svar på
interpellationer

Är det inte rimligt, Thomas Östros, att också studenter som bevisligen har rätt till sina pengar i efterhand kan få en ekonomisk kompensation för att CSN inte har skött sina åtaganden? Är det verkligen så orimligt att också studenter kan få en kompensation?

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Svar på interpellation 2002/03:208 om omprövning av betyg

Anf. 24 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! Per Westerberg har frågat om jag är beredd att ändra nu gällande regler så att verkligt uppnådd kunskap speglas i betygen i stället för att man till högre enskilda och samhällseliga kostnader ska behöva gå över till exempel komvux.

Dagens mål- och kunskapsrelaterade betygssystem har tillämpats sedan hösten 1994, det vill säga i knappt tio år. Få ifrågasätter i dag att en skola som är mål- och resultatstyrd ska ha ett betygssystem som bygger på samma principer. Genom dagens betygssystem vet vi avsevärt mycket mer om hur skolan lyckas och misslyckas än vad vi kunde veta när elevernas studieresultat endast jämfördes med varandra och inte med målen.

Som regelverket är utformat i dag har en elev rätt att gå igenom prövning i alla kurser om han eller hon inte tidigare har fått betyg på kursen eller har fått betyget Icke godkänd. Den möjlighet till konkurrenskomplettering som fanns i början av nittio-talet togs bort relativt snart eftersom det visade sig att prövningen sattes i system på vissa skolor. Olika pedagogiska problem uppstod i och med de upprepade prövningarna under studietiden. Elevernas studier i andra kurser tenderade att bli lidande och den naturliga rytmen i studierna störd. Därtill förutsågs risken med en urholkning av betygssystemet.

Per Westerberg tar upp det orimliga i att en elev som byter studieväg, och läser samma studieavsnitt ytterligare en gång, inte skulle kunna få ett nytt betyg trots att kunskaperna förbättrats.

Här ska först påpekas att de regler som gäller vid prövning, och som jag just redogjort för, inte ska sammanblandas med vad som gäller då en elev går om en kurs. Huvudregeln är att en elev kan få gå om en kurs högst två gånger om han eller hon inte fått minst betyget Godkänd på kursen. Från denna regel finns dock möjlighet för rektor att göra undantag.

En viktig princip i gymnasieskolan är att det ska finnas stor lokal frihet att besluta om utbildningens organisation. Bestämmelserna om möjlighet att gå om kurs har därför utformats för att vara tillämpliga både i skolor med långtgående kursutformning och i skolor med en mer sammanhållen programutformning.

I de fall en elev exempelvis har haft studiesvårigheter och medges att gå om ett helt läsår finns en möjlighet för rektor att låta eleven läsa om kurser där han eller hon redan har betyget Godkänd. I dessa fall *skall* betyg, i enlighet med gymnasieförordningen, sättas efter avslutad kurs. Det saknas således rättsligt stöd för att underlåta att sätta ett nytt betyg i de fall en elev ges möjlighet att gå om en kurs där han eller hon redan har betyg. Det bör samtidigt noteras att det är möjligt för en elev som redan

har betyget Godkänd i en kurs och byter program att *slippa* läsa om samma kurs.

Per Westerberg kritiserar det faktum att gällande bestämmelser om omprövning leder till höga kostnader för såväl den enskilde som samhället i och med det stora antalet elever som konkurrenskompletterar sina betyg på komvux.

Många elever som planerar att söka eftertraktade högskoleutbildningar försöker i dag att genom strategiska val få så höga betyg i så många kurser som möjligt. Detta har bland annat lett till att eleverna tenderar att välja bort kurser som uppfattas som svåra att få bra betyg i. Vi ser dessutom att alltfler konkurrenskompletterar sina betyg i komvux och att alltfler får högsta betyg i alltfler kurser. Detta är tydliga exempel på hur högskolans tillträdesregler får konsekvenser för bland annat arbetet i gymnasieskolan.

Jag delar Per Westerbergs uppfattning att det på det stora hela är orimligt med ett system som leder till att så många, som i dag, studerar kurser i komvux som de redan har läst i gymnasieskolan och också fått godkända betyg i. Jag tror emellertid inte att detta ska åtgärdas genom att möjligheten till prövning i gymnasieskolan återinförs. Jag avser inom kort föreslå regeringen att tillsätta en utredning om tillträdesreglerna till grundläggande högskoleutbildning. En angelägen uppgift för utredaren bör vara att föreslå ett system som stöder en hög ambitionsnivå i gymnasieskolan och som motverkar olika negativa konsekvenser i form av till exempel taktiska val.

Anf. 25 Förste vice talman PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Låt mig först tacka utbildningsministern för svaret på min fråga. Jag uppskattar att interpellationssvaret är mindre polemiskt och mer konstruktivt utredande, vilket faktiskt är syftet med min interpellation.

Det råder ingen tvekan om att betygssättningen på gymnasieskolan många gånger upplevs som mycket dramatisk av många av de elever som studerar där. Det handlar om unga människors framtidsdrömmar. Dramatiken ligger i om man kan få syssla och jobba med det man vill eller om man misslyckas i sina ambitioner på detta område.

Jag är naturligtvis helt för de kunskapsrelaterade betygen i sig. Jag tycker att det är ett bra system i och med att det befordrar kunskapsutveckling och metodutveckling i stället för inbördes rangordning.

Men samtidigt som man säger detta är det också väldigt angeläget att systemet uppfattas som rimligt och korrekt och inte orättvist eller stelbent. I det här sammanhanget får man höra ett antal olika påpekanden utifrån landet när man, inte minst som jag, reser och turnerar en hel del på skolor.

Därför skulle jag vilja ha ytterligare ett litet förtydligande när det gäller en del av frågan jag ställde. Det finns ett antal elever som byter studieinriktning på gymnasiet – och jag tror att det är bra att man vågar ta det steget – som automatiskt får gå om vissa kurser. De skriver dessutom väldigt bra resultat på kurserna, men de har enligt ett antal uppgifter förvägrats att få det högre betyget på den kurs de har fått gå om. Jag vill bara ha ett klagörande från utbildningsministern. Gör man fel på sko-

lorna? Om det är så finns det kanske anledning till ett förtydligande gentemot skolorna.

Det upplevs som fullständigt orimligt att man trots att man uppnår det bättre studieresultatet inte kan få det bättre betyget utan kanske får vänta ett à två år för att till högre kostnad komma in på komvux för att kunna få det betyg man egentligen redan kvalificerat sig för. Jag skulle gärna vilja ha ytterligare ett litet klargörande, även om jag tycker att interpellationssvaret var tämligen precist.

Jag instämmer vidare i utbildningsministerns problematisering av taktikvalen i skolan. Jag tror att en del av problemet med taktikvalet är bestämmelserna för antagning till den högre utbildningen. Jag besökte nyligen ett mycket välrenommerat gymnasium och konstaterade att man där fått lägga ned utbildningen i tyska och franska till förmån för nagelskulptur, vegetarisk matlagning och makeup. Jag förstår att de här ämnena kan vara intressanta för vissa grupper, men på något sätt blir man väldigt bekymrad när det blir för mycket av taktik för att komma in på högre utbildning och för lite av kunskapsinhämtande.

Min första följdfråga gällde preciseringen, och den andra blir: Hur avser utbildningsministern att komma bort från det här ”taktikandet” med nagelskulptur och vegetarisk matlagning, även om dessa ämnen säkert är relevanta om man ska ägna sig åt de här områdena?

Den tredje frågan blir: Vore det inte rimligare att betygen kunde få vägas och att man koncentrerade sig på ämnen som ligger i linje med den utbildning som man siktar till utan att hamna på, som jag ser det, ganska konstiga ämnen i förhållande till de utbildningar som man tänkt inrikta sig på?

Anf. 26 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! Några korta svar på några relevanta frågor.

Det är min bedömning att regelverket redan i dag är sådant att man, om man går om en kurs på det sätt som Per Westerberg beskriver, bör ha möjlighet att ta med sig det betyg som man får. Behöver det göras klart än tydligare är jag beredd att titta på regelverket.

När det gäller den stora frågan om taktikval i gymnasiet delar jag Per Westerbergs bedömning att många ungdomar mycket snabbt genomskådar systemen, vilka de än är. Vi har sedan många årtionden erfarenheter av att olika typer av antagningssystem på högskolan direkt påverkar elevernas beteende i gymnasieskolan, naturligtvis i sig rationellt. Det innebär att vi från tid till annan måste se över antagningsreglerna för att komma ifrån olika effekter.

Vi ska mycket snart tillsätta en utredning som just ska titta på reglerna för antagning till högskolan. En av frågeställningarna kommer där att vara hur vi ska kunna minska de vinster som i dag kan göras genom konkurrenskomplettering. Det är inte rimligt att vuxenutbildningen till så stor del tas i anspråk av unga människor som alldeles nyligen har haft goda förutsättningar att skaffa sig bra betyg i gymnasiet.

Vi kommer också att titta på möjligheterna att stärka drivkrafterna för att läsa också tyngre kurser i gymnasieskolan. Jag menar att det finns goda möjligheter för detta i samband med att vi gör om gymnasieskolan och reglerna för antagning till högskolan.

Däremot vill jag redan nu säga att det är svårt att väga betygen. Vad som ska vägas in beror alldeles på vem man talar med. Tysklärare är väldigt benägna att vilja väga in tyska lite extra, men det finns också företrädare för rader av andra ämnen som vill lägga en ytterligare vikt vid sina ämnen.

Det här ska vi gå igenom ordentligt, och jag hoppas att vi kan komma fram till system som vi i stora drag kan vara överens om över partigränserna.

Anf. 27 Förste vice talman PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Först vill jag tacka för svaren och för förtydligandet. Jag tror att det behövs ett förtydligande av vad som gäller när man ändrar studieinriktning och får gå om en kurs. Man har från flera håll problematiserat detta. Också den omständigheten att Riksdagens utredningstjänst hade svårt att reda ut sakförhållandena indikerar att det här finns ett problem.

Jag är lika bekymrad som utbildningsministern av taktikvalen. Det ger inte någon bra indikation inför antagningen till högre utbildning att man kan hamna på kurser i nagelskulptur, vegetarisk matlagning och makeup. Det behövs kanske mer av språk. Jag ska inte slå mig för bröstet vad gäller mina kunskaper i tyska – min tyska är ganska knagglig – men jag tror faktiskt att språk som tyska, franska och många andra kommer att ha stor betydelse framöver. För mig är det därför viktigt att man kan väga betyg eller att för olika högre utbildningar kunna ställa olika krav på vad man ska ha för typ av ämnen och på vilken betydelse de ska ha. Ett sätt är att inte värdera alla betyg efter samma skala utan rangordna dem efter många skalor. Nagelskulptur och andra ämnen kan då mycket väl platsa inom sina utbildningsområden.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Svar på interpellation 2002/03:226 om kommunal ersättning till friskolor

Anf. 28 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! Per Westerberg har frågat hur jag avser att:

- tillgodose näringslivets behov av kvalificerat utbildad arbetskraft,
- säkra tillsynen av kommunernas ersättningar till fristående skolor och
- säkra konsumentorienteringen av utbildningen.

Frågorna knyter an till det nya bidragssystem för fristående gymnasieskolor som tillämpats från och med den 1 januari 2003.

De nya bidragsreglerna för fristående gymnasieskolor syftar till att åstadkomma så likvärdiga bidragsvillkor som möjligt för fristående och offentliga gymnasieskolor och att motverka konkurrensfördelar för någon part.

Den riksprislista som ibland har kritiserats bygger på årliga kostnadsundersökningar bland ett urval kommuner och bygger på mediankostna-

derna för respektive gymnasieprogram. Medianvärden speglar endast i begränsad utsträckning den faktiska kostnadsnivån i olika kommuner. Till exempel kan en fristående gymnasieskola få ett bidrag som är lägre än kostnaden för motsvarande program i kommunens gymnasieskola. Även motsatt förhållande kan förekomma, det vill säga den fristående skolan får ett högre bidrag.

För att kommunala och fristående gymnasieskolor ska behandlas likvärdigt ska bidraget för en elev i en fristående gymnasieskola motsvara den kostnad elevens hemkommun har för motsvarande nationella program. Om programmet inte finns i kommunen, men i den kommun där den fristående skolan ligger, ska bidraget motsvara kostnaden i den kommunen. I annat fall ska det belopp utbetalas som fastställts av Skolverket i den så kallade riksprislistan.

Efter riksdagens tillkännagivande med anledning av propositionen *Fristående skolor* (prop. 2001/02:35) har regeringen uppdragit till Skolverket att utarbeta ett system för redovisning av kostnaderna för olika program vid kommunala gymnasieskolor. Systemet, som är tillgängligt på Skolverkets hemsida, innehåller sammanställningar över de bidragsbelopp som ska gälla vid ersättning till de fristående gymnasieskolorna. Därutöver ska systemet innehålla information om kostnader per kommun och gymnasieprogram i form av

- efterkalkyl för det senast redovisade kalenderåret och
- budgeterade värden för bidragsåret.

Skolverket avser att utvärdera det nya bidragssystemet. Därför har man bjudit in representanter för såväl Friskolornas Riksförbund som Svenska Kommunförbundet till ett första möte i dag den 18 mars för att diskutera hur utvärderingen bör läggas upp och bedrivas.

Systemet för redovisning av kommunernas kostnader per gymnasieprogram ger en insyn i kommunernas gymnasiekostnader som är betydligt större än vad som hittills funnits. Det torde innebära att detta system på sikt kommer att vara minst lika transparent som prislistan. När väl den enskilda kommunens kostnader blivit kända finns bättre förutsättningar för att bedöma nivån på kommande bidrag.

Frågorna om hur jag avser att tillgodose näringslivets behov av kvalificerad utbildad arbetskraft och säkra konsumentorienteringen av utbildningen har en vidare omfattning än enbart fristående gymnasieskolor. Det handlar egentligen om hela den gymnasiala utbildningen i Sverige. För närvarande pågår remissarbetet med anledning av Gymnasiekommitténs 2000 betänkande *Åtta vägar till kunskap* (SOU 2002:120). Regeringen avser att återkomma till riksdagen med en proposition om den framtida gymnasieutbildningen under 2004.

Beträffande frågan om varsel om eventuell nedläggning av fristående industrigymnasier är jag som bekant förhindrad att kommentera enskilda fall. Jag har dock svårt att tänka mig att någon, vare sig huvudman eller kommun, skulle vilja medverka till nedläggning av välrenommerade och kvalificerade utbildningar inom denna sektor.

Herr talman! Först ber jag att få tacka utbildningsministern även denna gång för ett uttömmande och konstruktivt svar, vilket jag tror att frågan vinner på.

Jag är en stor anhängare av friskolor. Jag är det framför allt därför att jag gillar pluralismen och mångfalden och möjligheterna för fler att kunna tillgodose sina studiebehov och sin studieinriktning.

Jag hade en farfar vid namn Charles Westerberg som i skolan betraktades som idiot. Han var nämligen dyslektiker. Men min farfar var en lysande entreprenör, konstruktör och industribyggare. Jag har själv haft känningar av dyslexi, och jag har barn som har det. Jag kan försäkra att det är en tuff situation och att en kommunal skola inte alltid har varit bäst på att hantera den. Det handlar väldigt många gånger om alternativ och om människor som varit intresserade av att lösa den här typen av problem.

Därför ser jag den här typen av friskolor som så viktiga, när man ibland ser ett monopolis oförmåga att tillgodose elevers olika intressen och studieinriktning.

För mig är därför finansieringen av friskolorna viktig och central. Jag vet av erfarenhet från det avregleringsarbete jag själv sysslat med på elmarknaden och telemarknaden att nytillkommande aktörer på en marknad är sårbara, lätta att slå sönder och dessutom beroende av att det finns ett fungerande system som prövar prissättning och osjysta konkurrensmedel.

Jag kan nämna att jag på elområdet arbetade aktivt för att det måste vara bolagiserat, för att man skulle kunna särskilja monopolverksamhet från konkurrensutsatt verksamhet och för att auktoriserade revisorer därmed skulle tvingas panta med sin yrkesheder att siffrorna var korrekta. Dessutom hade vi på detta en statlig tillsynsmyndighet med möjlighet att ingripa. Jag har sett detta även på teleområdet.

Jag kan försäkra att den tidigare monopolisten inte alltid är den som har varit bäst på att räkna efterkalkyler när man ska göra kostnadsprissättning på viss monopolverksamhet som alla måste nyttja, nämligen koppartrådsnätet. En aktiv tillsynsmyndighet, Post- och Telestyrelsen, Konkurrensverket med flera har varit oerhört effektiva och nödvändiga för att vi ska kunna få en fungerande marknad som är till för konsumenterna.

Det som bekymrar mig med den här förändringen i friskolan är inte principen – jag kan förstå den, med en övergång från en riksprislista till kommunala prislistor – utan det är snarast möjligheterna till prövning och tillsyn. Det är inte alltid den stora konkurrenten, den som är dominerande, som är bäst på att göra efterkalkylen på ett korrekt, neutralt sätt. Det är den rättssäkerheten jag är ute efter.

Den andra delen berör just de företagsinterna industrigymnasierna, som ofta är ganska svåra att jämföra i och med att det finns få av dem runtom i landet. Det är inte lätt att göra en efterkalkyl när de många gånger kan vara helt unika.

Jag skulle därför vilja ställa två frågor till utbildningsministern.

För det första: Hur blir prövningen, tillsynen, när det gäller efterkalkylen för friskolorna? Blir det en sjyst, snabb och rättssäker behandling, så att vi därmed får den fungerande marknad som vi har varit så angelägna om inom post, tele och el?

För det andra: Hur klarar vi de företagsinterna industrigymnasierna?

Anf. 30 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! Jag är glad att Per Westerberg ser att den princip som ligger bakom det bidragssystem vi nu har är rimlig. I en kommun ska det alltså inte spela någon roll om kommunens unga medborgare går i en kommunal gymnasieskola eller i en fristående gymnasieskola. De bör få samma ersättning, samma resurs, med sig till sin skola.

Det är klart att när vi går från ett system med en riksprislista till detta system kommer en del att upptäcka att det finns elever som går i en friskola i en kommun med höga kostnader och att man får högre ersättning än vad man har fått tidigare. Den friskolan får ett positivt tillskott. Andra upptäcker att elever kommer från kommuner som har lägre kostnader och att man då får lägre ersättningar. Det är klart att det blir en del anpassningsproblem i detta, och det är det vi ser i dag.

Den grundläggande principen är fortfarande rimlig, att man betalar samma bidrag till sina medborgare i kommunen oavsett om de går i en kommunal eller i en fristående skola.

Skolverket har en viktig uppgift här. Det är tillsynsmyndigheten, som nu har uppgiften att följa upp och se att vi får en redovisning av kostnaderna som avspeglar de verkliga kostnaderna. Det är en process som pågår för fullt. Som jag sade har man redan nu kallat in de olika parterna för att delta i diskussionen om hur den här utvärderingen ska gå till.

Längre än så vill jag inte gå, för sedan handlar det om enskilda fall. Industrigymnasier, som jag har fått ett mycket gott intryck av, har ofta mycket hög kvalitet och lockar elever till naturvetenskap och teknik på ett väldigt fint sätt. Jag tror att de också omhuldas av sina kommuner. Dessa har all anledning att se till att de också fortsättningsvis har goda villkor.

Anf. 31 Förste vice talman PER WESTERBERG (m):

Herr talman! När det först gäller tillsynen från Skolverket är det naturligtvis bra att det finns en tillsyn. Men erfarenheten är väldigt tydlig från tele-, el- och postområdet att det inte alltid räcker med att bara tillse. Man måste också ha möjlighet att justera om en efterkalkyl visar sig vara väldigt dålig.

Jag kan påpeka hur det har varit på teleområdet, där man har varit mycket kreativ för att hitta bra efterkalkyler, som gynnar de egna från den stora dominerande aktören, och där den statliga tillsynsmyndigheten via direkta ålägganden, direkta beslut, som ofta har prövats i domstol har kunnat rätta till det. Därmed har man inte slagit ut aktörer som har varit duktiga, konsumentorienterade och väldigt nyttiga för samhället som helhet.

Jag kan nämna att på många av de här områdena, både på privat och på offentlig sida, har monopolet, eller den gamla dominanten, tyvärr inte gjort det allra bästa i efterkalkylen. Vad jag efterlyser är möjligheten att rätta till det här och rätta till det inom rimlig tid, så att man därmed inte

slår sönder väl fungerande och väl konsumentorienterade verksamheter och på det viset gör skada för utbildningssystemets mångfald.

Den andra punkten, herr talman, gäller företagsinterna industrigymnasier. Vi är nog helt ense om att de är mycket, mycket värdefulla. Jag är framför allt imponerad över nivån på intagningen och kvaliteten på de elever som går in där. Men det har just varit en strävan efter att få en kombination av teoretiska och praktiska studier – praktiska studier som har legat väldigt nära företagen, vilket vi ofta har misslyckats med i den offentliga skolan just i och med att vi inte har fått den nära anknytningen till praktiken.

Vad jag är orolig för är att de är så få och att det därmed är så svårt att mäta dem mot den lokala kostnaden för andra typer av utbildningar på orten. Därför är de väldigt sköra. Det är viktigt att de finns kvar och att det finns en förutsägbarhet, en transparens i systemet, så att de vet vad de ska arbeta med. Det gäller för skolorna i sig men också i synnerhet för eleverna och deras framtid.

Anf. 32 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! När man nu tillämpar de här regelverken är det viktigt att också kommunerna är aktiva för att ta fram och redovisa sina kostnader och därmed ge de olika skolorna en rimlig finansiering.

Att vi utvärderar så här snabbt och att Skolverket redan nu i ett tidigt skede av det här systemet kallar till överläggningar har just att göra med att vi vill se hur systemet fungerar och om det är något som behöver förändras. Det bör då ges regeringen till känna. Jag räknar med att vi kommer att kunna få klara besked om det från Skolverkets utvärdering.

Vi har ett grundläggande regelverk. Om det nationella programmet inte finns i en kommun går man till den kommun där friskolan ligger. Om det inte heller där finns någon motsvarighet gäller riksprislistan. I den meningen finns det ett slags hierarki för de olika regelverken som gör att riksprislistan ligger i botten.

Jag inväntar Skolverkets bedömning innan jag är beredd att gå vidare i det här ärendet. Men jag är också nyfiken på vad de kommer fram till.

Anf. 33 Förste vice talman PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Jag ska inte pressa utbildningsministern ytterligare i detta skede. Jag vill ändå fortsatt fästa uppmärksamheten på att det är mycket bra med en snabb utvärdering – det är helt okej. Men en prövning direkt av det som kommer i gång kan knäcka en skola, speciellt en kooperativ skola med svag kapitalbas, mycket snabbt om det är ett alltför kreativt sätt att göra efterkalkylen på.

Jag tycker att utbildningsministern borde ta till sig detta och fundera väldigt noga, så att vi inte får en utslagning av skolor som fyller en klar och entydig funktion i samhället.

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot. 2002/03:73
18 mars

Svar på
interpellationer

10 § Svar på interpellation 2002/03:206 om studenters rättssäkerhet

Anf. 34 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! Torsten Lindström har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta för att stärka studenters rättssäkerhet och när mina förslag kommer att presenteras.

Inledningsvis vill jag säga att jag instämmer med Torsten Lindström när han betonar vikten av studenternas rättssäkerhet. Behovet av klara och tydliga regler, av förutsebarhet och av likabehandling ska inte underskattas. Jag vill också poängtera att frågor som på olika sätt berör studenters rättssäkerhet och medinflytande har varit och är viktiga och centrala frågor för mig.

Decentraliseringen och avregleringen av högskolan genom 1993 års reform innebar att många av de bestämmelser som tidigare reglerat studenternas rättigheter och villkor togs bort. Överklagandemöjligheterna begränsades samtidigt som reglerna som rör studenter kom att skilja sig åt mellan lärosätena.

Samtidigt som studentföreträdare påtalade stora brister i det rådande systemet uppmärksammade Högskoleverket som en del i sin tillsynsverksamhet regeringen på vissa rättssäkerhetsaspekter. I syfte att övergripande se över situationen beslöt regeringen 2001 att ge Högskoleverket i uppdrag att utreda studenternas rättssäkerhet i högskolan. Högskoleverket hade att undersöka om förordningstext behövde kompletteras eller förtydligas samt om ytterligare åtgärder var nödvändiga för att stärka studenternas rättssäkerhet. Högskoleverket skulle också se över bestämmelserna om rätten att överklaga olika beslut samt undersöka hur högskolornas hantering av delegation av beslutanderätten påverkade rättsäkerheten.

Högskoleverket redovisade i slutet av 2001 sitt uppdrag i rapporten *20 åtgärder för att stärka studenternas rättssäkerhet* (2001:27 R). Rapporten har remissbehandlats, och ärendet bereds för närvarande inom Utbildningsdepartementet. Det har därtill tillkommit ytterligare ärenden som behandlas parallellt, till exempel frågan om utbytesstudenternas rättssäkerhet.

Studenternas rättssäkerhet och ställning i högskolan var en för regeringen prioriterad fråga redan under den förra mandatperioden.

Regeringen lade hösten 1999 fram en proposition om studentinflytande och kvalitetsutveckling i högskolan (prop. 1999/2000:28). Propositionen präglas av en syn på studenter som medaktörer i högskolan, och vikten av studentinflytande poängteras. De ändringar i högskolelagen som beslutades med anledning av propositionen innebär att högskolorna ska verka för att studenterna tar en aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen. Av högskoleförordningen framgår att studenterna har rätt att vara representerade i alla beslutande och beredande organ.

I syfte att stärka studenternas skydd mot diskriminering och motverka förekomsten av diskriminering och trakasserier i högskolan lade regeringen hösten 2001 fram en proposition om likabehandling av studenter (prop. 2001/02:27). Lagen (2001:1286) om likabehandling av studenter i högskolan trädde i kraft för ett år sedan. Genom lagen har till exempel studenternas skydd mot diskriminering stärkts. Universitetens och hög-

skolornas förebyggande roll har markerats, och möjligheten för studenter att få rättslig hjälp av ombudsmännen har tillkommit.

Studenternas ställning och deras rättssäkerhet är viktiga frågor för regeringen. Högskoleverkets förslag bereds, som jag tidigare sagt, för närvarande i Regeringskansliet, och jag har för avsikt att återkomma i frågan när det arbetet är avslutat.

Prot. 2002/03:73
18 mars

*Svar på
interpellationer*

Anf. 35 TORSTEN LINDSTRÖM (kd):

Herr talman! Jag vill börja med att tacka utbildningsministern för svaret på min interpellation.

Den gängse myten om studenten måste avlivas. Schablonbilden av studenten som en bekymmerslös 19-årig festprisse som kastar loss från föräldrahemmet för att leva livets glada dagar stämmer inte längre. Dagens studerande vid högskolor och universitet är för det mesta hårt arbetande människor i olika åldrar med alltmer heterogen bakgrund som investerar betydelsefull tid av sina liv, och pengar, för att skapa sig en bättre framtid och för att bidra till ett bättre samhälle.

Att vara student kan vara underbart, men det kan också vara en högst osäker tillvaro. Inte nog med att studenterna ska klara kunskapskraven och examinationerna under studierna. De ska också försörja sig under knappa ekonomiska förhållanden. Det är därför det är så viktigt med tydliga och klara regler – raka puckar, helt enkelt.

Problemet, herr talman, är att våra studenter i alltför hög grad lever i ett laglöst land eller åtminstone i ett land som är mycket osäkert och oklart. Alldeles för många studenter vet inte och får inte heller veta vilka rättigheter de har. Undersökningar har till och med visat att högskolans lärare ofta saknar nödvändiga kunskaper om studenternas rättigheter. Hur ska de, när de inte vet, kunna informera vidare?

Herr talman! Det handlar egentligen inte om stora drastiska åtgärder för att förbättra studenternas rättssäkerhet. Det handlar snarare om ganska självklara saker. Det är därför som jag efterlyser handlingsförmåga från regeringen. Ingen student borde behöva känna sig rädd för att uttrycka synpunkter på utbildningen. Ingen borde behöva vänta så länge på sitt examensbevis att chanserna att få jobb försämras. Det borde vara självklart, men det fungerar inte i dag.

Vi kristdemokrater har när det gäller våra motionsyrkanden i riksdagen sett detta och därför lyft frågan om studenternas rättssäkerhet. I november 2001 presenterade också Högskoleverket en rad förslag för regeringen för att stärka studenters rättssäkerhet. Det handlade om att lösa frågan om anonymiteten vid kursutvärderingar, om att reglera handläggningen av examensbevis, om att tydligare informera om gällande regler och så vidare. På punkt efter punkt föreslogs nya regler, tydligare regler och tydligare information.

Självklart borde det vara viktigt att våra studenter känner till vad som gäller och vilka rättigheter de har. Det kan knappast finnas något skäl för den passivitet som kännetecknat regeringens agerande i frågan. Efter Högskoleverkets förslag har det nämligen gått nära ett och ett halvt år, och ännu har regeringen inte agerat.

I sitt svar säger ministern att frågan om studenters rättssäkerhet är viktig för honom. Det låter bra. Jag har ingen anledning att tvivla på ministerns goda intentioner. Men varför dröjer då ministern? Varför är

regeringen passiv? Regeringens passivitet i frågan slår hårt mot våra strävsamma studenter, de som gör så gott de kan. Därför, herr talman, kvarstår min fråga om vad ministern egentligen tänker göra och när. Den frågan står fortfarande obesvarad. Vad säger ministern?

Anf. 36 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! Svaret är redan lämnat. Jag kommer att fortsätta med det arbete som jag har ägnat stor kraft åt. Det handlar om att stärka studenters rättsliga skydd, rättssäkerhet men också demokratiska inflytande över högskolan. Det är en av de frågor som regeringen verkligen har profilerat och lagt fram förslag om till riksdagen, och man arbetar med att förverkliga detta ute på lärosätena.

I det här arbetet ingår också att bereda det tjugotal synpunkter som Högskoleverket hade på förändringar, förordningar och annat. När den beredningen är färdig återkommer vi också i detta fall med förslag till förändringar.

Anf. 37 TORSTEN LINDSTRÖM (kd):

Herr talman! Utbildningsministern framstår plötsligt som ett slags sheriffernas John Wayne som ska bekämpa det laglösa landet. Det hjälper dock inte med ord för att lösa den problematik som verkligen finns i dag, som många studenter upplever. Det handlar om den brist på tydliga regler och tydlig information som finns. Så länge regeringen bara förmår producera, i och för sig lovvärda, ord består det laglösa landet och osäkerheten för våra studenter.

Herr talman! Utbildningsministern talar om de initiativ som regeringen har tagit. Jag har, återigen, ingen anledning att tvivla på de goda intentionerna, men det hjälper inte med goda intentioner om det inte blir så mycket av dem.

När det verkligen bränner till, som i de förslag som Högskoleverket till exempel presenterade för ett och ett halvt år sedan, är regeringen inte beredd att ta initiativen och förelägga riksdagen förslag, utan det drar ut på tiden. När det verkligen bränner till, till exempel i de propositioner som regeringen tidigare har förelagt riksdagen, har regeringen inte velat löpa linan ut när det gäller att garantera studenter representation till exempel i de myndigheter som berör studenterna.

Jag vidhåller att det känns som att det är ett slags passivitetens anda i denna fråga hos regeringen. Min förhoppning kvarstår dock, att den beslutsamhet som utbildningsministern så gärna vill frammana hos sig själv i dag leder till förslag.

Herr talman! Man ska i och för sig aldrig ge upp hoppet, men det finns ju en tidsgräns för regeringens propositioner till riksdagen, och den är på torsdag denna vecka. Så det kanske inte kommer någon propositionen under det här riksmötet, men min förhoppning är att utbildningsministerns så kallade beslutsamhet också ska resultera i tydliga och bra förslag som han kan förelägga riksdagen.

Anf. 38 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! Jag ska bara göra ett förtydligande. Inte ens om jag var beredd att lägga fram förslagen i eftermiddag tror jag att riksdagen skulle bli inblandad, kanske inte på någon av punkterna. Det handlar nämligen

om förordningsförändringar, och de hanterar regeringen själv. Det var inte den typen av förslag som Höskoleverket lade fram. Däremot har naturligtvis riksdagen när det gäller stora och viktiga reformer, som till exempel diskrimineringslagstiftningen i Högskolan, haft möjlighet att ha synpunkter på dem och fatta beslut om dem.

Prot. 2002/03:73
18 mars

*Svar på
interpellationer*

Anf. 39 TORSTEN LINDSTRÖM (kd):

Herr talman! Jag ska då göra ett förtydligande. Det är just den typen av initiativ som jag efterlyser från regeringens sida. Det skulle då vara glädjande om utbildningsministern i kommande debatter i den här frågan verkligen kunde påvisa att regeringen har tagit nödvändiga initiativ för att stärka studenternas rättssäkerhet. Ord måste följas av handling.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Svar på interpellation 2002/03:227 om perioden efter doktorexamen

Anf. 40 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! Torsten Lindström har frågat mig dels vad jag avser att göra för att utreda grundutbildningens resurstilldelningssystem innan systemet implementeras i forskarutbildningen, dels vad jag avser att göra för att värna återväxten av lektorer inom universitet och högskolor.

Torsten Lindström börjar med att säga att forskarutbildningen lägger en kvalificerad grund för såväl en lärar- och forskarkarriär inom universitet och högskola som för kvalificerade arbetsuppgifter inom näringsliv och den offentliga sektorn. Båda dessa uppgifter anser interpellanten vara centrala för samhället. Detta håller jag givetvis med om. Lite senare i interpellationen menar dock Torsten Lindström att det är olyckligt att den utredning som nu granskar forskarutbildningen och perioden efter doktorexamen bland annat ska analysera huruvida forskarutbildningen även är utformad till att förbereda för ett arbete och en karriär utanför högskolorna. Dessa två påståenden torde gå stick i stäv med varandra.

Vi lever i dag i ett kunskapssamhälle. Kunskaper är det moderna samhällets viktigaste byggstenar. Forskarutbildningen är en strategisk utbildning i detta kunskapssamhälle. En väl fungerande forskarutbildning är en av de viktigaste förutsättningarna för att ett land ska befästa och utveckla sin ställning som framgångsrik kunskapsnation.

Av dem som disputerar går ca 60 % till en anställning utanför högskolesektorn. Som regeringen framhöll i den forskningspolitiska propositionen bör forskarutbildningen i ökad utsträckning utformas så att den även förbereder för ett arbete och en karriär utanför högskolan, något som också riksdagen instämde i. Detta är viktigt inte minst därför att åtskilliga av de svenska företagens framgångar och möjligheter till vidare expansion är direkt kopplade till tillgången på högutbildad personal. De nya företag som växer fram och som förväntas bidra till Sveriges framtida tillväxt är ofta kunskapsintensiva och bygger inte sällan sin verksamhet på stora forskningsinsatser. Det innebär att forskning i dag utgör en av de viktigaste tillväxtfaktorerna.

Regeringen har tillkallat en utredare som ska utreda vissa frågor rörande forskarutbildningen och perioden efter doktorsexamen och då bland annat titta på och analysera möjligheten att införa ett mål- och resurstilldelningssystem inom forskarutbildningen. Detta betyder dock inte att regeringen är på gång att exakt kopiera och implementera grundutbildningens resurstilldelningssystem i forskarutbildningen. Visst finns det likheter mellan grundutbildningen och forskarutbildningen, men det finns även åtskilliga och fundamentala skillnader som måste beaktas vid en eventuell förändring av resurstilldelningssystemet.

Vad gäller grundutbildningens resurstilldelningssystem granskades detta system bland annat i betänkandet *Högskolans styrning*. Remissinstanserna delade utredarens uppfattning att mål- och resultatsystemet bör ligga fast. Denna utredning behandlades i propositionen *Den öppna högskolan*. Utifrån denna proposition beslutade riksdagen att nuvarande målstyrning för den grundläggande högskoleutbildningen i huvudsak skulle bibehållas.

Torsten Lindström undrar även vad jag avser att göra för att värna återväxten av lektorer. I interpellationen ger Lindström själv en del av svaret, nämligen att regering och riksdag satt upp kvantitativa mål för forskarutbildningen och också inrättat 16 nya nationella forskarskolor. Därutöver kan bland annat nämnas de 110 miljoner kronor som anslagits till Vetenskapsrådet för en ökad satsning på unga forskare. Dessa medel ska användas till dels rekryteringsanställningar, dels en särskild satsning på framstående unga forskare.

Regeringen har dock inte nöjt sig med detta. Antalet examina inom forskarutbildningen har fördubblats de senaste tio åren och regeringen arbetar nu för att detta återigen ska ske. Regeringen har tillsatt en utredning, som jag tidigare nämnde, som bland annat ska föreslå hur de nydisputerades möjligheter till meritering och karriär kan förbättras och givit Högskoleverket i uppdrag att närmare utreda det framtida behovet av lärare vid landets högskolor. Dessa rapporter, bland många andra, kommer att tjäna som underlag för den kommande forskningspolitiska propositionen.

Anf. 41 TORSTEN LINDSTRÖM (kd):

Herr talman! Allra först vill jag tacka utbildningsministern för svaret på min interpellation. Grunden för ett samhälles välfärd ligger i hög grad i kunskapsnivån. Därom talar utbildningsministern väl. Där kan ministern och jag vara fullständigt överens. Det är ju därför högskolan är så viktig.

Men grundutbildningen lider i dag av en mängd problem på grund av den förda regeringspolitiken. På alltför många lärosäten finns överfulla studiesalar och lärare som går på knäna dignande under den växande arbetsbördan. Kvaliteten är svår att upprätthålla. Den senaste statistiken från Högskoleverket visar att sedan mitten av 1990-talet har antalet helårsstudenter ökat med 25 % medan antalet lärare bara ökat med 13 %.

Högskolans verksamhet bygger och måste bygga på vetenskaplig grund, på forskning. Forskning behövs självklart också för att hävda Sverige som välfärdsnation. Därför är signalerna om att forskarutbildningen är i kris allvarliga. Vi ser faktiskt en stadig minskning av antalet forskarstuderande i humaniora, samhällsvetenskap och medicin, för att

inte tala om antalet forskarassistenter, den vanliga meriteringsvägen för nya doktorer. Där har det skett en minskning och nedrustning i alla vetenskapsområden de senaste åren. Det är onekligen fara å färde.

Efter den socialdemokratiska så kallade Thamreformen, där krav ställdes att en doktorand måste ha fullfjädrad finansiering redan från början av sin utbildning, har antalet doktorander minskat drastiskt i många ämnen eller näst intill helt försvunnit. Framför allt är det humanistiska, teologiska ämnen och språkämnen som drabbats, just de ämnen som kan ha svårt att hitta en extern finansiering och därför är särskilt beroende av en fungerande offentlig finansiering.

Grundproblemet är givetvis i hög grad att det inte finns tillräckligt med medel anslagna till forskningen. Det är ju därför som vi kristdemokrater anslagit mer pengar till forskningen och grundutbildningen i vårt budgetförslag inför 2003 än socialdemokratin och deras stödpartier klarat av. Det är en viktig signal från oss kristdemokrater att vi tar problemen med forskningsfinansieringen på allvar. Det är i dag inte tillräckligt många som genomgår och avslutar forskarutbildning för att vi ska klara behoven.

Herr talman! Ministern säger plötsligt i sitt svar här i kammaren apropå den tillsatta utredningen att det faktiskt finns fundamentala skillnader mellan grund- och forskarutbildningen och att regeringen inte tänker kopiera det dåliga systemet för grundutbildningen till forskarutbildningen. Det är bra. Det beskedet välkomnar jag. Det är bra att ministern inser att man inte kan kopiera dåliga system.

När det gäller forskarskolorna blir jag dock en smula förvånad över ministrarnas bröstoner. Enligt regeringens proposition ska varje forskarskola producera 25 doktorer. Sammantaget kommer de 16 forskarskolorna att ge 400 doktorer. Det är att jämföra med det mål på 12 000 forskare som regeringen satt upp för perioden. Det handlar om välkomna men ändå tämligen marginella tillskott. Så ministern behöver kanske inte ta i på den punkten.

Herr talman! Själva kärnfrågan kvarstår trots ministrarnas svar. Hur klarar vi av att få fler till forskarutbildningen? Vad avser ministern egentligen att göra för att värna återväxten av lektorer? Vad gör regeringen när dessa alarmsignaler kommer?

Anf. 42 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! Jag undrar om Torsten Lindström har tittat närmare på forskarutbildningen i Sverige. För det första är Sverige och Schweiz de två länder i världen som har flest som disputerar per år och som har högst andel med forskarutbildning i befolkningen. Det är ingenting man kan slå sig till ro med, men det är ingen dålig startpunkt att ligga allra först när man ska mäta sig med omvärlden.

För det andra har utvecklingen varit mycket snabb de senaste tio åren. Vi har på tio år fördubblat antalet som examineras i forskarutbildningen. Det går inte att hitta många länder i världen som har haft en sådan snabb utveckling som vi har haft de senaste tio åren.

Med tanke på hur det är i dag är det naturligtvis lätt att se att vi kommer att ha ett mycket stort behov av högskolelärare och forskare i framtiden. Det är lätt att se om man tittar på åldersstrukturen på våra anställda i högskolan. De närmaste 10–15 åren har vi mycket stora pensionsav-

Prot. 2002/03:73
18 mars

*Svar på
interpellationer*

gångar framför oss. Det är viktigt nu när vi har två utredningar som tittar över dels behovet av framtida lärare, dels hur framtidens forskarutbildning ska organiseras, att den bedömningen görs, att man blickar framåt. Räcker det med att vara världsbäst, eller ska vi fortsätta att öka antalet i forskarutbildningen? Min bedömning är att vi kommer att behöva fortsätta att öka. Därför har regeringen satt upp ett högt mål för den kommande tioårsperioden.

De som har tittat på det redan nu visar på att det kanske inte är helt oöverstigliga problem som vi har framför oss. SULF hade en mycket intressant bilaga i sin tidning Universitetsläraren härommånaden under rubriken "Hur påverkar pensioneringarna rekryteringen av högskolelärare?". De gav en relativt ljus bild efter att ha tittat på hur stora pensionsavgångarna är och hur många vi har som disputerar nu och framöver. De kommer fram till, och går nästan för långt i positiv beskrivning, tycker jag, att det ser ganska bra ut.

Men vi har bedömt att vi ändå behöver den här utredningen för att riktigt gräva i detta. Min bedömning är att vi behöver öka antalet i forskarutbildning kraftigt också i framtiden. Då är det inte bara antalet personer i forskarutbildning utan det är också antalet personer som disputerar och tar en licentiatexamen som är viktigt.

Det var huvudskälet till att den förra socialdemokratiska regeringen genomförde en forskarutbildningsreform. Inom humaniora och samhällsvetenskap var faktum det att en mycket liten andel, och jag menar mycket liten andel, av dem som fanns i forskarutbildning någonsin tog någon examen. Därför har vi nu färre personer men fortfarande en stigande examinationsfrekvens, det vill säga fler som disputerar. Och glädjande nog ser vi nu också en ökning i antalet som blir antagna några år efter en reform som naturligtvis var lite jobbig att genomföra inledningsvis. Också där tror jag att vi har en positiv utveckling framför oss.

Det kommer att kräva fortsatta insatser. Kristdemokraterna har under de år som jag har jobbat med utbildnings- och forskningspolitik inte bidragit till att se till att sektorn får mer resurser, snarare tvärtom. Är det en tillnyktring som är på gång inom det kristdemokratiska partiet är det välkommet.

Anf. 43 TORSTEN LINDSTRÖM (kd):

Herr talman! Tack för det! Jag noterar att utbildningsministern talar om den politik som den förra socialdemokratiska regeringen förde. Utbildningsministern är faktiskt också ansvarig för den politik som hans partivänner har bedrivit. Som utbildningsministern mycket riktigt påpekar ingick han i regeringen, om än på en annan statsrådspost, så han har i hög grad ansvar för detta och kan inte smita ifrån det.

Herr talman! Mindre än hälften av våra doktorander i Sverige i dag har anställning som doktorander. Resten är tvungna att hanka sig fram genom olika plötsliga lösningar. Den senaste statistiken visar drastiskt sjunkande antal forskarstuderande inom det humanistisk-samhällsvetenskapliga vetenskapsområdet. Den senaste statistiken visar att det finns färre och färre forskarassistenter, den naturliga karriärvägen för väldigt många nyblivna doktorer. Den senaste statistiken visar att det i synnerhet är inom det humanistisk-samhällsvetenskapliga området som det blir

färre och färre forskarassistenter. Om utbildningsministern inte har noterat denna statistik ska jag med glädje delge honom den efter debatten.

Samtidigt, herr talman, ser vi hur grundutbildningen i högskolan lider av denna obalans av kvantitativ utbyggnad och brist på resurser. Det finns en risk med att regeringen, som det låter på ministern, tycker att allting är bara bra och slår sig till ro och förblir passiv. Då blir inte problemen lösta. Då blir ingen av dessa utmaningar bemött på ett bra och för Sverige nödvändigt sätt. Och då, herr talman, inger de direktiv som utbildningsministern och regeringen gett till den ny tillsatta utredningen en hel del skäl till oro.

Herr talman! Forskarutbildningen lägger ju den kvalificerade grunden för både en lärar- och forskarkarriär inom högskolan och ett kvalificerat arbete inom andra sektorer. Eftersom båda dessa uppgifter är så centrala är forskarutbildningen en helt grundläggande pelare i vårt framtida och redan komna kunskapssamhälle.

Med detta sagt tycker jag inte att utbildningsministern har gett kamraren de exakta svar som efterfrågats här i dag. Vad är utbildningsministerns förslag för att se till att vi får ännu fler till forskarutbildning? Hur ska vi möta de behoven? Det räcker inte att bara, som utbildningsministern vill göra, slår sig till ro och tycka att allt är frid och fröjd. Det är det inte.

Herr talman! Jag efterlyser fler konkreta åtgärder från regeringens sida.

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Svar på interpellation 2002/03:219 om engelskans ställning som världsspråk

Anf. 44 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! Lena Ödeen har frågat mig om jag ämnar vidta några åtgärder för att ge elever som inte läst engelska innan de kommit till Sverige förbättrade möjligheter att nå målen.

Skolverkets sammanfattande kommentar om elevernas resultat på det nationella provet för årskurs 9 i engelska år 2001 är att de allra flesta elever lyckades väl, i likhet med tidigare år. Svenska ungdomars kunskaper i engelska står sig också väl i internationella jämförelser. Med andra ord kan konstateras att den svenska skolan lyckas bra i sin undervisning när det gäller ämnet engelska. Det är dock ytterst viktigt att inte slå sig till ro med de generellt goda resultaten.

Allra viktigast är, som Lena Ödeen påpekar, att uppmärksamma de ungdomar som av olika anledningar inte når upp till kursplanens mål. Detta innebär att deras språkfärdighet knappast räcker till för att de ska kunna ta till sig information på engelska och själva använda språket aktivt för kommunikation, vilket är av avgörande betydelse i vår alltmer internationaliserade värld.

När det gäller ungdomar med utländsk bakgrund är bilden varierande. De kunskaper eleven har med sig till den svenska skolan har avgörande betydelse för hur eleven lyckas i studierna såväl i engelska som i andra ämnen.

I likhet med Lena Ödeen anser jag att den svenska skolan måste ha stor beredskap och kompetens för att kunna ordna undervisning som utgår från varje elevs behov och förutsättningar. Åtgärderna kan och måste variera mellan olika skolor och kommuner utifrån de förutsättningar som eleven, skolan eller kommunen har. I vissa skolor och för vissa elever kan en särskild grupp vara en bra lösning, medan man i andra skolor föredrar andra lösningar.

Vissa elever, som kommit till Sverige sent under grundskoletiden, kan för att komplettera sina betyg följa ett programinriktat individuellt program, PRIV, i gymnasieskolan. Det är ett bra sätt att ge eleverna ökad motivation för sina studier samtidigt som förkunskapskraven till de nationella programmen ligger fast. Behörighetskraven bör inte användas för att utestänga elever från kurser på nationella och specialutformade program som de egentligen har kapacitet att klara.

Staten har i detta sammanhang ett stort ansvar. Därför kommer sammanlagt 17 ½ miljarder kronor att satsas åren 2001–2006 för att kommunerna och skolorna ska kunna anställa fler vuxna i skolan. Det kan handla om till exempel specialpedagoger och andra experter. Positiva resultat av denna satsning har redan kunnat skönjas och i slutändan betyder satsningen att ca 15 000 fler lärare och andra specialister kan anställas i skolan. För att stärka den specialpedagogiska kompetensen i skolan får dessutom alla blivande lärare kunskaper i specialpedagogik inom den nya lärarutbildningen.

Jag avser dessutom under denna mandatperiod att ta ytterligare steg för att se till att alla barn och ungdomar får tillgång till en likvärdig utbildning och ökade möjligheter att nå målen. Genom en rad insatser kommer fokus att sättas på skolans kvalitetsarbete. Bland sådana insatser kan nämnas ökad individanpassning av undervisningen, stärkt rätt till information om elevens studieutveckling och att alla elever i grundskolan får en individuell utvecklingsplan.

I syfte att höja kvaliteten i skolan har Skolverket bland annat fått i uppdrag att ge ett antal grundskolor resurser för att utveckla och dokumentera formerna för individuell planering och dokumentation. Därutöver har en ny myndighet inrättats, Myndigheten för skolutveckling, som startade sin verksamhet den 1 mars 2003. I regeringens utvecklingsplan aviseras att det första viktiga uppdraget för den nya myndigheten blir att arbeta för förbättrade utbildningsvillkor i socialt och etniskt segregerade områden.

På detta sätt vill regeringen att bra utbildning ska ge alla barn och i synnerhet utsatta barn och unga ökade framtida möjligheter.

Anf. 45 LENA ÖDEEN (fp):

Herr talman! Låt mig börja med att tacka utbildningsministern för det snabba och välvilliga svaret. Jag är själv lärare i engelska på en gymnasieskola och möter i min dagliga gärning de elever som jag talar om i interpellationen. Det ska bli med stor glädje som jag efter den korta sejour på två månader som jag har varit här i riksdagen – detta är min debut i kammaren och kanske enda gången jag talar – får berätta för mina elever att det problem som många gånger är deras stora sorg har tagits upp och behandlats. Så fungerar demokratin i Sverige.

Det gläder mig att vi har samma uppfattning vad gäller vikten av att uppmärksamma de ungdomar som av olika anledningar inte når upp till kursplanens mål. Att utbildningsministern dessutom anser att den svenska skolan måste ha stor beredskap och kompetens för att kunna ordna en undervisning som utgår från varje elevs behov och förutsättningar är naturligtvis också gott och väl.

Behoven i den svenska skolan är stora. Den ökade individanpassningen av undervisningen som aviserades i interpellationssvaret är välkommen. I den svenska skolan, grundskolan såväl som gymnasieskolan, råder i dag en skriande brist på speciallärare. Det har vi tidigare i dag hört talas om från Folkpartiets sida. Med speciallärare menar jag särskilt utbildade lärare med speciell kompetens att hjälpa elever med särskilda behov. Vi har på grundskolan och i viss mån gymnasieskolan fått tillgång till specialpedagoger. Men deras huvudsakliga uppgift är inte att arbeta med eleverna individuellt eller i grupp utan deras arbete är mer administrativt. Deras arbete är viktigt och behövligt, men vad skolan och eleverna i dag efterfrågar är speciallärare med genomgripande utbildning i såväl ett specialpedagogiskt förhållningssätt som för stadiet anpassade ämneskunskaper. En sådan utbildning gavs tidigare vid universitet och högskolor och avslutades för 10–15 år sedan – tyvärr. Jag vet inte varför. Kanske utbildningsministern vet. Folkpartiet kräver som bekant att en speciallärarutbildning ska inrättas.

Min interpellation handlar emellertid mest om de gymnasieelever med utländsk bakgrund som har kommit sent till Sverige och vars kunskaper i engelska är otillräckliga. De har i de flesta fall gått i förberedelseklass under några år, men eftersom engelska är ett färdighetsämne räcker inte deras kunskaper till för att uppnå godkänt betyg – i första hand i engelska A-kurs. Skillnaden mellan dem och de elever som har vuxit upp i Sverige och omgivits av engelska sedan barnsben blir alltför stor. Engelska är på väg att bli vårt andra språk här i landet. Vi lever i en anglosaxisk kultursfär. Engelska är ett högstatusspråk. Att inte behärska engelska är stigmatiserande och naturligtvis ett stort handikapp. Många ungdomar med utländsk bakgrund och kort tid i Sverige har aldrig konfronterats med engelska under sina tidigare skolår i hemlandet. De talar och skriver i många fall flera andra språk, inklusive modersmålet. Många kommer också från icke-europeiska språkområden och är inte heller vana vid vårt västerländska alfabet eller vårt sätt att skriva. Kulturellt och politiskt sett har kanske engelskan varit förhatlig i deras hemländer – någonting som familjen och släkten tar avstånd från.

Att tillägna sig engelska kan vara ett stort hinder, i synnerhet som man måste lära sig svenska och kanske något ytterligare språk. Risken är att språkkunskaperna stannar vid det som kallas för ”ytflyt”. Man behärskar vanliga fraser och idiom, men man kan aldrig utveckla sitt språk att bli ett verksamt redskap för djupare kommunikation och kunskapsinhämtning.

Herr talman! Det är många svårigheter och problem att komma till rätta med innan positiv inlärning och kunskapsförstärkning kan ge frukt.

Anf. 46 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! Får jag passa på att välkomna Lena Ödeen till första interpellationsdebatten. Jag hoppas att du får möjlighet att delta i fler. Det

är kanske en kortare sejour nu, men det är inte omöjligt att vi återkommer senare. Det är också roligt att få diskutera med en aktiv lärare. I de fall när det gäller hur man konkret möter eleverna och stimulerar dem till att läsa engelska och lära sig engelska är jag ödmjuk inför att Lena Ödeen har goda kunskaper i detta, till skillnad från mig som naturligtvis inte är aktiv lärare.

Det här är ännu ett tecken på bland annat skolans behov av resurser. Vi får många ungdomar som kommer ganska sent till grundskolan i Sverige. De har jättestora utmaningar framför sig att dels lära sig det svenska språket, dels anpassa sig till en skola och en skoltradition som inte alltid är densamma som i det land de kommer från. Dessutom ska de ta till sig ytterligare ett främmande språk.

Vi behöver bli ännu mycket duktigare på att möta de barnen och ungdomarna och ge dem den hjälp och det stöd de behöver. Det blir tydligt i de fall undervisningen måste bli individbaserad för att det ska fungera. Det handlar om möjligheterna att jobba i mindre grupper, möjligheter att med hjälp av specialpedagogers, inte bara administratörers utan i meningen goda pedagogers arbetsinsatser, hjälpa och stötta dessa ungdomar att faktiskt ta till sig engelska. De kommer att behöva engelskan i det land de nu lever i, Sverige, där vi alla har behov av att kunna engelska och helst också ytterligare ett språk. Men det har dessa ungdomar fördelen av att kunna – modersmålet.

Jag lyssnar gärna vidare på vad Lena Ödeen har för synpunkter på hur man kan förbättra och förstärka arbetssättet och om det finns andra typer av överväganden som måste göras för att stötta barnen och ungdomarna konkret när de kommer till Sverige och ska lära sig både svenska och engelska.

Anf. 47 LENA ÖDEEN (fp):

Herr talman! I sitt svar sade utbildningsministern att den svenska skolan lyckas väl i undervisningen i engelska. Det är sant. Det är kanske inte bara skolans förtjänst. Samhället i övrigt är så engelskorienterat. Det gör det ännu mer angeläget att hitta lösningar så att ungdomar med utländsk bakgrund och otillräckliga kunskaper i engelska får kvalificerad och väl genomtänkt hjälp. Jag kan tänka mig flera lösningar som utbildningsministern efterfrågade.

För att kompensera invandrarelever med ett annat modersmål och annan kulturell bakgrund i bagaget har vi ämnet svenska som andra språk – svenska 2. Ämnet är i allt likvärdigt ämnet svenska, och det finns för både A-kurs och B-kurs i gymnasieskolan. Det är humant och vidsynt att den svenska utbildningspolitiken har en sådan kunskapssyn att vi inser vikten av de kunskaper och erfarenheter eleven bär med sig.

I dag i Dagens Nyheter kan man läsa att Integrationsverket i Rapport Integration 2002 konstaterar att svenska borde behandlas som en resurs i undervisningen. Andreas Carlgren hävdar i samma artikel att invandrarungdomarnas svårigheter måste brytas. Det är en ond cirkel när framtidens arbetskraft har samma problem som sina föräldrar.

Vi kanske skulle kunna införa någon form av engelska 2 i likhet med svenska 2, med särskild inriktning och hänsyn tagen till de invandrade elevernas speciella kunskapsprofil.

Ett annat förslag är att ge skola och kommun rättighet att låta de elever jag här talar om få möjlighet att studera engelska under en längre tidsrymd än sina svenska kamrater. Låt oss säga att A-kursen i engelska kunde inhämtas under dubbelt så lång tid som normalt men med samma poängvärde.

En tredje lösning skulle kunna vara att återinföra allmän och särskild kurs i engelska, för att därigenom lättare kunna ordna undervisning som utgår från varje elevs behov och förutsättningar. Det här har Folkpartiet föreslagit för grundskolans vidkommande. Det kanske skulle kunna gälla också för gymnasieskolan.

Herr talman! Jag förstår att utbildningsministern i sitt svar inte kan binda sig för någon enskild lösning. Jag är glad om jag kan framföra några förslag till lösningar. Svaret var rätt svävande, och det förstår jag att det måste vara, men jag är tacksam för den välvilliga attityden som riktas mot mig och de välkomnande orden.

Till sist skulle jag vilja erinra om ett uttalande i Dagens Nyheter den 18 februari, apropå satsningen på de så kallade eliteleverna. Det uttalandet kommer från utbildningsministern: "Alla ska ha rätt till framgång, det ser jag inte som något kontroversiellt."

Det är min förhoppning att denna framgång också ska få gälla våra invandrade elever.

Anf. 48 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! Allas rätt till framsteg måste vara en grundläggande utgångspunkt i all skolpolitik. Då handlar det inte minst om att se till att de elever som inte har de kunskaper med sig som de behöver i sitt framtida liv får de kunskaperna. För mig handlar det om att jobba ända från start i skolan med de små barnen. Förskolan kommer att spela en stor roll i den framtida utvecklingen. Många av de barn som växer upp i segregerade miljöer med dålig kontakt inte bara med det engelska språket utan också och framför allt med det svenska språket kommer i dag till skolan utan att kunna tala eller förstå svenska. De får naturligtvis en jättejobbig start på sin skolgång. Språkförskolor och allmän förskola fångar upp de barnen tidigt och ger möjlighet till språkstimulans tidigt i livet. Det är en viktig och grundläggande synpunkt.

I dag kan vi i förberedelseklasser, klasser som tar emot nyanlända invandrarelever, träffa på elever som är födda i Sverige, men de har levt i så segregerade miljöer att de inte har fått svenska språket med sig och därför måste börja i en förberedelseklass. Det visar att vi har stora uppgifter framför oss.

Det ska från start till grundskola vara en tydlig uppföljning av varje elev, tydliga mål för vad som ska uppnås i skolan, tydlig kommunikation med hemmet och rätt till hjälp och stöd tidigt i grundskolan.

Dessutom ska vi ha ett tydligare kvalitetsarbete där det också finns en nyfikenhet utifrån med ett skolverk som regelbundet utvärderar och följer upp. Det gör att också kommuner och enskilda skolor hela tiden måste vara medvetna om frågeställningar kring hur man kan arbeta för att göra bättre insatser, förändra sitt arbetssätt och fånga upp barnen tidigt.

Naturligtvis behövs också mer resurser: fler lärare, möjlighet att jobba i mindre grupper och att göra undervisningen mer individbaserad. Men man måste också vara öppen för att jobba flexibelt med de ungdo-

mar som kommer sent till Sverige. Jag möter elever som kommer kanske i 13–14-årsåldern till Sverige som gör ett fantastiskt arbete i att lära sig svenska, som kanske är jätteduktiga i matematik och andra ämnen, men som just brottas med engelskan därför att kraften och tiden inte har räckt till för att på ett par år klara allt. De hamnar i dag i det individuella programmet i gymnasieskolan, ibland utan den stimulans till vidareutbildning som de skulle behöva. De är teoretiskt väldigt begåvade och skulle kunna gå vidare snabbt i matematiken, men de leds in till att bara arbeta med det de inte kan, och därmed förlorar de lusten till det de kan. Vi borde kunna vara mer flexibla mot de här ungdomarna och säga: Du får lite mer tid på dig med engelskan. Vi släpper dig inte – du ska lära dig engelskan – men vi öppnar för att du samtidigt går vidare i gymnasiet och lär dig matematiken eller naturvetenskapen för att du ska behålla din drivkraft. Då tror jag att vi också fångar upp fler av de här eleverna som i dag känner att de stöter emot för mycket av fyrkantighet i skolväsendet.

Det är mycket som måste göras. Jag är väldigt engagerad i att bidra till detta. Men till syvende och sist är det ju lärarna och eleverna som kommer att realisera de möjligheter som krävs för att alla ska få grundläggande kunskaper.

Anf. 49 LENA ÖDEEN (fp):

Herr talman! Jag håller helt med: Det måste var en rättighet för varje elev att få lyckas i sina studier enligt sina speciella förutsättningar. I engelska kan det vara en omöjlighet, precis som utbildningsministern säger, för vissa elever att få känna glädjen av att utvecklas. Delvis kan det ju också ha psykologiska orsaker. Om ett ämne känns oöverstigligt svårt så kan det få till följd att hela skolsituationen känns alltför betungande, vilket kan medföra depressioner och avhopp från skolan. Delvis är det faktiskt också betingat av faktiska kunskapsluckor. Jag ser det här hos eleverna i min vardag eftersom jag är gymnasielärare som jag sade tidigare. Flickor och pojkar med lust och fallenhet för studier tappar modet, och deras självförtroende får en svår knäck. De börjar misströsta om sin framtid och sin möjlighet att klara sig i det svenska samhället. Det är mycket bekymmersamt och i förlängningen en stor förlust för oss alla.

Att överlåta detta till den enskilda skolan och kommunen är lätt att säga, men i verkligheten är det svårt att göra. Det är svårt att ordna den här undervisningen av olika skäl. Klara direktiv från statsmakterna skulle tillförsäkra de här ungdomarna deras självklara rätt att få lära sig världsspråket engelska på ett fördjupat varierat sätt. Precis som med svenska 2 borde det kunna vara en rättighet och en möjlighet för invandrarelever att på egna villkor inte bara kunna tillägna sig det engelska språket. Man bör också stå sig väl i jämförelse med Sverigefödda kamrater vad gäller antagning till eftergymnasiala utbildningar, ha framgång i sådana studier och möjlighet att komma in och lyckas på arbetsmarknaden.

Vi är alla lika mycket värda, men vi har olika förutsättningar och behov. Det är förstås en truism. Ändå dröjer sig kvar den rädsla för nivågruppering som präglade 70- och 80-talens utbildningsideologi i den svenska skolpolitiken. En ökad individanpassning av undervisning, såsom utlovats i utbildningsministerns välvilliga svar, är en lovande utveckling av skolan. Förhoppningsvis kommer den att leda till en

minskning, herr talman, av den ökade etniska och sociala segregation av barn och ungdomar som vi lärare så ofta förfäras över i skolan i dag.

Prot. 2002/03:73
18 mars

Överläggningen var härmed avslutad.

*Svar på
interpellationer*

Ajournering

Kammaren beslutade kl. 16.34 på förslag av talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 18.00.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 18.00.

13 § Svar på interpellation 2002/03:229 om Rikstrafiken

Anf. 50 Statsrådet ULRICA MESSING (s):

Fru talman! Anna Grönlund har frågat mig vad jag avser att göra för att förhindra att redan väl fungerande flygtrafiklösningar slås ut.

Frågan är ställd mot bakgrund av att Rikstrafiken för närvarande genomför en upphandling av flygtrafik Kiruna–Gällivare–Luleå–Umeå och att den upphandlade trafiken befaras störa SAS:s kommersiella trafik Stockholm–Umeå–Kiruna.

Först av allt vill jag betona att jag delar Anna Grönlunds omsorg om flygtrafiken till och från Norrlands inland. Efter att ha arbetat med regionalpolitiska frågor under ett antal år är jag väl medveten om att det är avgörande att alla delar av vårt land har en väl fungerande flygtrafik i avsaknad av alternativa resmöjligheter. Extra viktigt blir flyget om det finns få andra alternativ. Det är också grunden för att staten engagerat sig i upphandlingen av flygtrafik till och från framför allt Norrlands inland.

Det övergripande målet i 1998 års transportpolitiska beslut är att säkerställa en samhällsekonomiskt effektiv och hållbar transportförsörjning för medborgarna och näringslivet. I det transportpolitiska beslutet definieras även ett antal delmål, bland annat om ett tillgängligt transportsystem och en positiv regional utveckling.

En utgångspunkt i transportpolitiken är att interregional trafik ska bedrivas på kommersiella grunder. Detta gäller inte minst flygtrafiken, som i grunden är avreglerad inom hela EU. Om viss trafik inte kan bedrivas på kommersiella grunder, men ändå är transportpolitiskt motiverad, kan staten besluta att införa allmän trafikplikt och att trafiken därefter ska upphandlas. Detta gäller också om viss flygtrafik inte uppfyller de krav om regularitet, kapacitet etcetera som kan ställas på en tillfredsställande transportförsörjning.

Upphandling av trafik utgår självfallet i första hand från målsättningen att den upphandlade trafiken ska bidra till att uppnå de transportpolitiska målen, och att den ska skapa förutsättningar för de transportlösningar som medborgarna och näringslivet har rätt att kräva. Naturligtvis

gäller det vid upphandlingar att inte bortse från den kommersiella trafikens förutsättningar.

Jag vet att man inom Rikstrafiken är medveten om problemet som upphandlingen kan komma att medföra för SAS:s trafik på sträckan Umeå–Kiruna. Vid de diskussioner som varit mellan Näringsdepartementet och myndigheten har departementet framfört vikten av att detta löses på ett tillfredsställande sätt. Min statssekreterare inom departementet har även haft överläggningar med SAS och Kiruna kommun. Jag vet att alla berörda parter arbetar med att finna en tillfredsställande lösning.

Det ligger i första hand inom Rikstrafikens ansvarsområde att hantera den pågående upphandlingen på bästa sätt. Jag är som sagt medveten om att en tillfredsställande flygtrafik är avgörande för regionen och för de företag som verkar där. I dagsläget vill jag inte riskera att störa den pågående upphandlingsprocessen eller den dialog som pågår mellan berörda parter genom att mer ingående kommentera detaljer i den aktuella upphandlingen.

Men jag vill försäkra Anna Grönlund att jag kommer att anstränga mig till det yttersta för att göra vad som på mig ankommer för att det ska finnas en bra flygtrafik till och från Norrlands inland också i framtiden.

Anf. 51 ANNA GRÖNLUND (fp):

Fru talman! Jag vill börja med att tacka statsrådet Ulrica Messing för svaret, även om jag inte riktigt tycker att hon svarar på den ställda frågan.

Jag håller med Ulrica Messing om att Rikstrafiken har en stor och viktig uppgift, bland annat för att upphandla flygtrafiken på många sträckor i Norrlands inland. Flygtrafiken är, som statsrådet vet, helt avgörande för den landsända som jag kommer ifrån. Medborgarna och företagen uppe hos oss vet nödvändigheten av en väl fungerande flygtrafik. För företagsetableringar, för att kunna bo där och sist men inte minst för att turistnäringen ska kunna fortsätta att växa och utvecklas är flygtrafiken helt nödvändig.

Jag skulle vilja påstå att det också finns ett stort intresse i Kiruna, och även i andra regioner, att aktivt jobba för att behålla sitt flyg. Det handlar om pris, om avgångar och kontinuitet, och man för en ständig dialog. Man har från Kirunas håll också jobbat aktivt för att få behålla den väl fungerande flygtrafik som finns i dag. Man är så gott som nöjd. Visst finns det önskemål om fler avgångar och billigare resor, men det finns i alla fall i dag en kontinuitet och en flygtrafik som bedrivs på kommersiell grund.

Statsrådet säger i sitt interpellationssvar att ”om viss trafik inte kan bedrivas på kommersiella grunder, men ändå är transportpolitiskt motiverad, kan staten besluta att införa allmän trafikplikt och att trafiken därefter ska upphandlas. Detta gäller också om viss flygtrafik inte uppfyller de krav om regularitet, kapacitet etcetera som kan ställas på en tillfredsställande transportförsörjning.”

Regeringen beslutade den 24 oktober 2002, om jag fattat det hela rätt, att från den 26 oktober 2003 införa allmän trafikplikt på bland annat linjen Kiruna–Umeå, en sträcka som i dag alltså drivs på kommersiell grund och såvitt jag kan förstå inte heller uppfyller de krav som Ulrica Messing lämnar i sitt svar. Regeringens beslut har lett till att Rikstrafiken

nu, precis som statsrådet redogör för, håller på att upphandla sträckan Kiruna–Umeå, en sträcka som i dag trafikeras av SAS.

Det är som sagt bra med upphandling av linjer där kommersiell trafik inte förekommer, och där det inte finns någon grund för kommersiell trafik. Problemet med den nuvarande upphandlingen är, som jag ser det, att den slår sönder en väl fungerande struktur. Nu vet vi inte hur den nya upphandlingen kommer att sluta. Förhoppningsvis blir den bättre än den förra. Hursomhelst skapar detta stor osäkerhet, vilket inte är bra exempelvis vid företagsetableringar.

På Rikstrafikens hemsida kan man läsa om dess uppdrag; jag har också citerat det i min interpellation. ”Rikstrafiken ska för statens räkning upphandla samhällsekonomiskt motiverad, men företagsekonomiskt olönsam, långväga kollektivtrafik som inte bedrivs av trafikhuvudmännen eller de kommersiella trafikutövarna men som är transportpolitiskt motiverad.”

Jag är mycket tveksam till den upphandling som regeringen lade grunden för den 24 oktober. Jag är också orolig för vad det kommer att innebära att en välfungerande direktlinje mellan Kiruna och Stockholm läggs ned.

Jag skulle vilja fråga statsrådet om inte beslutet om trafikplikt på linjen Kiruna–Umeå var felaktigt. Om statsrådet inte anser det undrar jag på vilka grunder regeringen fattade det beslutet. Såvitt jag kan se uppfyller det inte de kriterier som man vanligtvis ställer upp.

Anf. 52 KRISTINA ZAKRISSON (s):

Fru talman! Jag är glad över svaret som Ulrica Messing har gett. Jag är en av dem som drivit kravet på att Rikstrafiken ska upphandla flygtrafik på sträckan Kiruna–Luleå.

När det i den regionalpolitiska propositionen sades att Rikstrafiken skulle få i uppdrag att upphandla flygtrafik från kommunala flygplatser var jag en av de första att protestera genom att föra fram att detta även måste gälla icke-kommunala flygplatser, till exempel Kiruna. Om en upphandling skulle slå sönder den trafik vi har så har vi bitit oss själva i svansen. Det vore mycket olyckligt. Det var naturligtvis inte vad vi strävade efter.

Precis som Anna Grönlund skulle jag vilja peka på hur otroligt viktig flygtrafiken är för oss. Jag vill inte påstå att vi i dag är helt nöjda med den situation som är. För tillfället har vi ett litet bolag som flyger sträckan Kiruna–Luleå, men vi har också vissa perioder under föregående år varit utan trafik på den sträckan. Vi vill säkerställa en flygtrafik mellan Kiruna och Luleå för att kunna ansluta till sträckan Luleå–Stockholm. Men då är vi naturligtvis beroende av att ha kvar SAS, som i dag flyger Kiruna–Umeå–Stockholm.

Anf. 53 SIV HOLMA (v):

Fru talman! Jag vill först och främst ge Anna Grönlund beröm för att hon ställt denna viktiga interpellation om flygtrafiken.

Flygtrafiken kan i dag bedrivas på kommersiell grund och skulle inte behöva klassas som en linje med trafikplikt. Vad jag förstår kan trafikplikt på denna linje få motsatt effekt, det vill säga att SAS inte kan fort-

Prot. 2002/03:73
18 mars

Svar på
interpellationer

sätta trafikera linjen. Att anlita andra flygoperatörer skulle innebära en sämre lösning för resandet på sträckan Kiruna–Umeå–Stockholm.

Jag har läst Ulrica Messings svar, och jag respekterar det som där sägs. Jag förstår att linjerna just nu är föremål för upphandling, men jag vill ändå säga att det som Anna Grönlund skriver i sin interpellation är riktigt. Jag hoppas att det här kan betraktas som ett olycksfall i arbetet, och att det blir en lösning som inte innebär en försämring jämfört med vad vi nu har.

En ambition med systemet med trafikplikt och att Rikstrafiken skulle göra upphandlingarna var att just ta upp sådana linjer som inte kan bedrivas på kommersiell basis.

Kiruna kommun har initierat frågan med att säkerställa flygtrafiken som finns. Såvitt jag har förstått har kommunen inte fått möjlighet att yttra sig under den pågående processen. Det är också en kritik som jag har hört från många andra kommuner.

Jag ställer därför frågan till statsrådet om man kommer att arbeta för att kommunerna eller det lokala intresset också får vara med och ha synpunkter under själva processen. Man kan ha olika perspektiv, och det kan bli problem. Det är viktigt att det lokala intresset finns med.

Jag vill också understryka att flygtrafiken till och från Kiruna har en positiv utveckling i motsats till andra flygplatser. Kiruna kommun har i sin vision för år 2006 beskrivit att man arbetar bland annat för att skapa bättre förutsättningar för besöksnäringen.

Det som är väldigt känt i Kiruna, nämligen ishotellet, har ökat antalet resenärer. Det är då viktigt att ha en linje till Arlanda. Såvitt jag har förstått av de siffror som presenterats för mig kommer 60 % av de besökande från utlandet och har behov av att komma till Arlanda. 40 % kommer från Sverige i sig.

En annan sak är det som Kristina Zakrisson tog upp. Det gäller linjen mellan Kiruna och Luleå. Det finns nu en lösning som både näringslivet och kommunen har tagit fram och satsat en slant på. Men linjen upphör den 31 mars. Det är viktigt att man får till stånd en upphandling så att uppehållet utan trafik inte blir för långt.

Anf. 54 Statsrådet ULRICA MESSING (s):

Fru talman! Jag vill inleda med att en gång till understryka det jag sade i svaret så att vi är överens om det. Jag varken kan eller får kommentera den pågående upphandlingen i detalj, men jag diskuterar den gärna principiellt.

Det var ett syfte med att peka ut att Rikstrafiken skulle få i uppdrag att ta ett större ansvar för delar av flyget i vårt land. Man skulle göra det utifrån det stora behov som flyget har av att kunna vara aktivt. Det måste vara en viss regelbundenhet i flygtrafiken för att vara en garant för både enskilda personer och företagare som en del i utvecklingen.

Det fanns också ett stort intresse när Socialdemokraterna tillsammans med Vänsterpartiet och Miljöpartiet i den regionalpolitiska propositionen gick fram med förslag om det ökade engagemanget och Rikstrafikens större mandat.

En av de kommuner som då visade ett oerhört stort intresse för att vara med bland de utpekade kommunerna där Rikstrafiken skulle få en

möjlighet att ta ett större ansvar var Kiruna. Att vi står här i dag bygger på att det lokalt finns ett engagemang för flyget.

Ingen av oss har naturligtvis haft som avsikt att det ökade engagemanget som riksdagen ställer sig bakom och som Rikstrafiken skulle vara en garant för skulle slå ut en fungerande verksamhet. Det var inte syftet. Jag är oerhört mån om att vi inte ska göra det när vi nu går fram med förhandlingar, oavsett vilket flyg det gäller.

Det avtal man har bjudit in till kan naturligtvis brytas om det är så att parterna inte tjänar på överenskommelsen. Än så länge är det ingen som har önskat det av de inblandade parterna.

Kommunledningen i Kiruna kommun var så sent som i dag hos oss på Näringsdepartementet. Man är ganska optimistisk att vi kommer att hitta en bra lösning som stöttar det kommersiella flyget men som också kan komplettera det med det ökade engagemang som Rikstrafiken har.

Skulle ingen av parterna var nöjd med den möjligheten utan komma fram till att det blir sämre för oss alla är det Rikstrafiken som får fatta beslut om att avbryta upphandlingen. Det ska vara en dialog med kommunerna i upphandlingsförfarandet.

Det finns nog anledning för oss att generellt lära av den erfarenhet som vi har haft nu under första året av upphandlingar som Rikstrafiken har stått för. Det har inneburit mycket större ansvar och större möjligheter för Rikstrafiken.

Det är svårt att göra upphandlingar. Det finns alltid en risk att man kan snedvrída konkurrensen. Det är precis det vi ser i dagens interpellationsdebatt. Vi måste dra lärdom av det arbete som Rikstrafiken har gjort under de år den har funnits som myndighet. Vi måste också dra lärdom av det ökade uppdrag som vi gav Rikstrafiken i och med den regionalpolitiska propositionen.

Det är orsaken till att vi nu har bett Statskontoret att utvärdera Rikstrafikens arbete under dessa år. Kan vi från riksdag och regering bli tydligare i vår beställning? Kan uppdraget vara mer fokuserat för att också ge en förutsägbarhet i den roll som vi vill att Rikstrafiken ska ha? Det finns kanske anledning att titta på det.

Anf. 55 ANNA GRÖNLUND (fp):

Fru talman! Det är väldigt lovvärt att regeringen lyssnar på kommunerna. Det ska den ha all *credit* för.

Om jag inte har missuppfattat det hela kom Kiruna kommun till regeringen och Rikstrafiken och bad om att få linjen Kiruna–Luleå. Det är den linje som i dag går knaggligt och som precis som Siv Holma redogör för kommer att läggas ned vid månadsskiftet.

Det var den linjen man vill få upphandlad för att få kopplingen till trafiken som går Luleå–Stockholm men också för att få den regionala möjligheten att resa med flyg, eftersom tågtrafiken inte är den bästa.

Det finns ett otroligt stort engagemang lokalt. Det går inte att komma ifrån. Det beror kanske på att det är nästan 15 mil till närmaste flygplats Gällivare, som inte heller fungerar så där väldigt väl. Sedan är det 30 mil till Luleå–Kallax flygplats. Det är inte rimligt att sätta sig och köra 30 mil enkel resa för att kunna flyga ned till Stockholm.

Prot. 2002/03:73

18 mars

Svar på
interpellationer

Flygtrafiken är A och O. Det har mina kolleger från Norrbottensbänken redogjort för. Har vi inte väl fungerande flygtrafik på Kiruna kan vi inte räkna med att turismen kan utvecklas. Vi kan heller inte räkna med att människor vänder och börjar flytta dit i stället för att flytta därifrån.

Statsrådet talar om regelbundenhet och kontinuitet. Just regelbundenhet och kontinuitet är oerhört viktigt. Problemet med det beslut som regeringen fattade om trafikplikt som nu föreligger är att det råder en väldigt stor osäkerhet inför framtiden i Kiruna.

Man funderar från företagarehåll. Vad kommer att hända? Kommer vi att kunna pendla över dagen till Stockholm? Kommer det att vara möjligt att ha de lösningar som har funnits under en tid, när det har varit kontinuitet och regelbundenhet?

Jag tycker trots allt att det låter ganska positivt att Kiruna kommun har varit nere och talat med regeringen senast i dag och att man håller på att komma fram till en lösning. Men jag kan ändå inte låta bli att tycka att det är principiellt märkligt.

Jag har läst upp citat om vad Rikstrafiken ska göra. Jag har läst upp citat om vad som är regeringens skäl för att bevilja trafikplikt på en sträcka. Detta är väldigt tillspetsat, men jag funderar på: Kommer det att finnas fler sträckor i Norrland eller någon annanstans som i dag är kommersiellt drivna där regeringen kommer att utfärda trafikplikt?

Varför går man in och gör ett sådant avsteg från de regler som man själv har satt upp? Jag tycker att de regler som finns är bra. Jag tycker att man ska hålla sig till dem och inte gå in på sträckor som i dag trafikeras på kommersiell grund.

Anf. 56 KRISTINA ZAKRISSON (s):

Fru talman! Jag har egentligen ingenting att invända mot vad Ulrica Messing har sagt tidigare. Jag tycker att det är bra att man konstaterar att det är svårt att göra upphandlingar. Rikstrafiken har inte jobbat med det så väldigt länge. Det finns nog en del att lära från många håll och för dem som är beredda att utföra verksamhet. Det är bra att det konstaterades här.

Det är också bra att regeringen samma dag som vi har en interpellationsdebatt har träffat Kirunas kommunledning. Vi kanske blir lite tjatiga när vi går upp tre personer i debatten och säger samma saker. Men då tror jag också att Ulrica Messing kommer att komma ihåg det och vara medveten om hur oerhört viktigt flyget är för oss.

Det senaste året har vi tappat flera tusen invånare i Kiruna. Jag kan inte ens den dagsaktuella siffran. Jag tror att den är någonting på 23 000. Det är inte mer än ett par år sedan den var över 26 000.

Näringslivet är väldigt beroende av fungerande kommunikationer. Jag tror att vi skulle kunna göra mycket mera av besöksnäringen. Jag vet att det finns ett antal ministrar och riksdagsledamöter som har besökt Kiruna den senaste tiden. En del har tänkt besöka Kiruna men inte kunnat eftersom de få turer som finns har varit fullbokade.

Problemet är att det finns människor som vill flyga till och från Kiruna men att vi inte har en fungerande trafik. Man måste göra allt som går för att vända trenden att vi tappar befolkning. Bra kommunikationer är A och O för vår del.

Anf. 57 SIV HOLMA (v):

Fru talman! Jag tycker att det som behöver sägas i frågan är sagt.

Jag hyser tilltro till att det här kommer att lösas. Jag tror också att man behöver hitta bättre former och utveckla formerna för trafikplikten och för hur man gör upphandlingar. Rom byggdes inte på en dag, utan det får ta sin tid.

Det var nyttigt med den här interpellationen som Anna Grönlund har ställt, och det passade bra med den uppvaktning som Kiruna kommun har. Det visar att vi är överens.

Anf. 58 Statsrådet ULRICA MESSING (s):

Fru talman! Skälet till att Kiruna blev en av de utpekade kommuner där Rikstrafiken fick en möjlighet att gå in och göra en upphandling var dels att det fanns ett lokalt och regionalt intresse för det, dels regeringens ambition att hitta en Norrlandslösning. Det gällde att se Kiruna flygplats kopplad till Luleå och Umeå i en helhet, där man också skulle knyta ihop den norra delen av Norrland med den södra. Det fanns ett helhetstänkande och en strategi bakom detta att man låter en flygplats som Kiruna vara med i denna möjlighet.

Redan då tittade vi naturligtvis på om det fanns någon risk för att en upphandling skulle kunna påverka SAS trafik på Kiruna. Då gjordes bedömningen att risken var minimal, och att man skulle kunna hitta en balansgång. Det är fortfarande min utgångspunkt – det måste man göra. När vi gav de här ökade möjligheterna var naturligtvis inte ambitionen från vare sig riksdag eller regering att vi skulle slå ut en fungerande flygverksamhet. Den är oerhört viktig, och det är fantastiskt bra om det finns en sådan verksamhet som bär sig själv från både norr och söder i vårt land. Rikstrafiken skulle vara ett komplement där en sådan inte finns.

Därför kommer vi att följa just upphandlingen runt Kiruna särskilt noga. Vi är måna om att det inte går snett, utan att alla parter är nöjda. Skulle vi inte hitta en lösning som alla parter är nöjda och tillfredsställda med så kan man avsäga sig möjligheten att ingå upphandlingen. Då fattar Rikstrafiken beslut om det.

Anf. 59 ANNA GRÖNLUND (fp):

Fru talman! Jag ska inte bli långrandig. Jag tror att statsrådet Ulrica Messing har förstått hur viktig flygtrafiken är för oss uppe i Norrbotten och i Kiruna. Jag är också glad över det stöd som jag har fått från mina kolleger på Norrbottensbanken från vänsterhåll. Det känns bra att vi är eniga i frågan.

Jag vill bara skicka med en sak till regeringen: Jag tycker att ni ska vara ganska försiktiga när ni går in på de områden där det finns kommersiell trafik. Kör hårt på de andra sträckorna! Vi vet ju att det är viktigt att man får detta att fungera i de kommuner där det inte bedrivs någon kommersiell trafik och kanske inte heller kommer att kunna bli någon under överskådlig tid. Se alltså till att det fungerar där, men låt bli att gå in på de sträckor som i dag fungerar väl!

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 60 Miljöminister LENA SOMMESTAD (s):

Fru talman! Rigmor Stenmark har frågat mig vad jag avser vidta för åtgärder så att skärgårdsbefolkningen på Gräsö kan fortsätta sitt värdefulla arbete med såväl djurhållning som fiske, så att landskapet behåller sin unika karaktär.

Till att börja med vill jag påpeka att jag inte ser att det behöver vara en inbyggd motsättning mellan bildandet av naturreservat eller Natura 2000-områden och brukande av mark. Tvärtom kräver många bevarandevärden i odlingslandskapet någon form av skötsel av marken. Som exempel kan nämnas hävd genom bete och slätter. Detta gör markägare och brukare till nyckelaktörer för bevarande av ur naturvårdssynpunkt värdefull natur. Samhället betalar i dag brukare för att dessa ska fortsätta att upprätthålla bevarandevärden i landskapet. Det kan bland annat handla om ersättningar inom Landsbygdsutvecklingsprogrammet för betesdrift, slätter eller andra viktiga åtgärder som bevarar natur- och kulturvärden. Jag tycker att det är utomordentligt värdefullt att samhället har möjlighet att ge ekonomisk ersättning till brukare för att fortsätta bevara dessa gemensamma värden som kulturmiljö, biologisk mångfald och öppet landskap innebär.

Jag är medveten om att det varit diskussioner om Natura 2000 och andra naturvårdsfrågor på just Gräsö. Jag vill dock betona att regeringen föreslagit ca 3 500 områden till Natura 2000-nätverket och att dialogen mellan markägare och länsstyrelse i de flesta fall har fungerat väl.

När nya naturreservat bildas måste alltid samråd ske med markägare och övriga berörda. För mig är det självklart att myndigheterna ska vara lyhörda för vad markägarna för fram i sådana samråd och att man gemensamt försöker hitta en optimal lösning för alla inblandade. Givetvis är bevarandaspekten central i detta arbete. Det är viktigt att komma ihåg att reservatsbildning inte alltid innebär att marken övergår i statlig eller kommunal ägo. Det finns möjligheter att genom så kallad intrångsersättning kompensera intrång eller begränsningar i markanvändningen. Myndigheterna bör enligt min uppfattning vara lyhörda för önskemål om vilken lösning – försäljning eller intrångsersättning – som är mest lämpad för markägaren.

Regeringen har i olika uppdrag när det gäller utpekandet av Natura 2000-områden uttalat att både information och samråd krävs. Dessutom har Naturvårdsverket i sina riktlinjer till länsstyrelserna understrukt vikten av att information och förankring bör eftersträvas. I riktlinjerna sägs också att länsstyrelserna i god tid ska kontakta berörda markägare, informera om Natura 2000 och vilket område länsstyrelsen avser att föreslå till Natura 2000 och vad detta innebär. Alla synpunkter och erinringar från sådana kontakter ska finnas med i de förslag som länsstyrelserna via Naturvårdsverket lämnar till regeringen. Jag anser att det är mycket angeläget och viktigt att myndigheterna informerar och för en dialog om Natura 2000 med markägare och andra berörda, vilket naturligtvis även gäller vid inventeringar. Detta är en förutsättning för ett framgångsrikt naturvårdsarbete. Denna syn har klart aviserats i regeringens skrivelse *En samlad naturvårdspolitik* (2001/02:173). I skrivelsen framhävs just vikten av dialog och delaktighet på lokal nivå.

Beträffande området Österbyn på Gräsö har Länsstyrelsen i Uppsala län och Naturvårdsverket föreslagit att området ska utgå från de föreslagna Natura 2000-områdena och ersättas av ett annat. Detta förslag bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Slutligen vill jag återigen betona att jag inte ser att det behöver vara en inbyggd motsättning mellan bildandet av naturreservat eller Natura 2000-områden och brukandet av marken. Miljöersättningarna inom ramen för Landsbygdsutvecklingsprogrammet, tillsammans med andra insatser, bidrar till att successivt stärka det unika odlingslandskapet i våra skärgårdsområden.

Anf. 61 RIGMOR STENMARK (c):

Fru talman! Tack för ett bra svar när det gäller Natura 2000. Jag kan ana i svaret att vi kanske inte är så långt ifrån varandra. Det handlar mycket om demokrati och det handlar mycket om hur människor blir behandlade.

Jag uppdaterade mig i dag med ett telefonsamtal ut till Gräsö och undrade vad som hade hänt. Då sade man dessvärre: Det har inte hänt någonting!

Då blir jag väldigt orolig. När ministern nu säger att förslaget för närvarande bereds i Regeringskansliet är det viktigt att tänka på att människorna ute på Gräsö får veta när beslutet kommer att fattas. De är faktiskt beroende av sin mark. De måste få veta vad det är som de ska fortsätta att sköta. Det här är ju frågor som har med deras inkomst att göra. Det handlar om att vårbuket är ganska nära förestående även ute på Gräsö. Här är det alltså bråttom från regeringens sida.

Det finns också en annan fråga. Jag tror att de brev som jag har fått från människor ute på Gräsö bäst kan beskriva den. Det gäller marint reservat, som också är uppe på dagordningen hos länsstyrelsen. Gräsös befolkning känner stor oro. Det är östra sidan av Gräsö som är på förslag som marint reservat.

Här har gräsöborna skött sina marker, skog, vatten och skär i generationer. Då kommer myndigheterna och vill bestämma och reglera deras liv med sitt förslag på ett marint reservat. Framtiden kan ingen i dag sia om, men reservat är ingen lösning som gör människorna samarbetsvilliga. I stället borde man föra ett resonemang om hur befolkning och myndigheter ska kunna mötas och komma till en lösning.

Det går säkert att skydda Gräsö med alla de regler och lagar som redan finns. Att införa ett reservat innebär för många att en död hand läggs på människorna och bygden. Myndigheter och stat styr över dig och ditt liv. Så upplevs det. Man undrar över hur Sverige blivit så här kringgärdat av lagar och regler som gör att individen har begränsade möjligheter till självbestämmande.

Därför reagerar människorna på Gräsö starkt över förslaget till ett marint reservat. Man vill ha makten över sina ägor. Man vill kunna fiska och jaga. Man vill kunna ha djur eller inte ha djur eller kanske sälja en tomt. Man vill kort sagt själv bestämma över det man äger.

Det finns två viktiga frågor i det här brevet som jag nu skickar vidare till miljöminister Lena Sommestad. Är det EU som fordrar ett marint reservat? Eller är det regeringen som vill ha ett marint reservat?

Prot. 2002/03:73
18 mars

*Svar på
interpellationer*

Länsstyrelsen har inte talat om vad det konkret innebär att bilda ett marint reservat. Det är oerhört arrogant mot folket på Gräsö att inte redovisa vad det innebär.

Anf. 62 Miljöminister LENA SOMMESTAD (s):

Fru talman! Låt mig säga att även vi på Miljödepartementet har kontakt med människorna på Gräsö och har haft det så sent som i dag. När det gäller tiden kan jag säga att vi hoppas vara färdiga med det här ärendet före sommaren. Jag vill understryka att det inte finns något i beslutet om Natura 2000 som förhindrar befolkningen på Gräsö att fortsätta bruka sina marker som man alltid har gjort, precis som jag underströk i svaret. Däremot har vi fått en konflikt i det här fallet som gör att det råder oenighet. Den försöker vi nu lösa.

Jag vill understryka att det här är ett undantagsfall. Vi har 3 500 Natura 2000-områden som har utsetts. Sverige har kanske den mest ambitiösa politiken av alla länder inom EU när det gäller att förankra besluten om Natura 2000.

Här gäller det ett initiativ som kommer från EU och som gäller Natura 2000. Vi har ett uppdrag att inventera en viss typ av områden som har en viss karaktär enligt habitatdirektivet. Vi har alltså en skyldighet att anmäla dessa områden. Nu gör vi en genomgång med kommissionen av de områden som vi har anmält. När det gäller Gräsö kommer vi att försöka byta detta område mot ett annat för att försöka lösa den konflikt som har uppstått.

Sverige har alltså en mycket ambitiös politik när det gäller att verkligen förankra arbetet med Natura 2000. Det har lyckats mycket väl. Vi kan jämföra med Finland där man har hundratals överklaganden till förvaltningsdomstolar när det gäller Natura 2000-områden. Vi har inte upplevt något sådant i Sverige. Ändå är det naturligtvis tråkigt när det i ett enstaka fall inte förlöper väl. Det försöker vi nu hantera på bästa sätt inom Regeringskansliet.

Det marina reservatet är ingenting som ligger i EU-arbetet, utan det är, såvitt jag har erfarit, ett initiativ som kommer från länsstyrelsen. Det är angeläget med marina reservat. Regeringen har en politik som understryker vikten av att vi också skyddar havsområden som reservat. Det har bland annat att göra med att vi behöver lekområden för fisk och trygga miljöer för den biologiska mångfalden. Det ligger alltså i linje med regeringens politik.

Slutligen kommer vi till frågan om att ha makten över sina ägor, den bygd och den trakt där man själv bor. Jag instämmer mycket starkt med interpellanten i betydelsen av att vi har en naturvårdspolitik som är starkt förankrad och som har en legitimitet. Det är just därför som vi så starkt driver kraven på samråd i i stort sett alla sammanhang. Det finns alltså en skyldighet att samråda i alla sådana här fall. Men vi har också en nationell naturvårdspolitik. Jag tror att vi behöver en sådan. Det finns också ett nationellt intresse av att bevara områden i Sverige där vi alla måste kunna fatta gemensamma beslut. Men vi ska lyssna på och kommunicera med de människor det berör. Där är vi helt eniga.

Fru talman! Jag tycker att det var hedersamt att ni också har tagit kontakt med gräsöbor inför dagens debatt. Jag tror också att det är möjligt att lösa den här konflikten på ett bra sätt. Att föra en dialog mellan en ledamot och miljöministern är också ett sätt att försöka lösa den knut som finns. Jag tycker att det är väldigt bra. Jag tycker att det är bra i andra sammanhang också. Det är en möjlig väg att gå. Folket ställer frågor till oss som enskilda riksdagsledamöter också, och det är inte alltid så lätt att svara på allting. Men genom detta kan man vara en förmedlande länk, vilket jag hoppas kunna vara.

I grund och botten delar jag uppfattningen att vi ska ha en nationell naturvårdspolitik. Jag tror också att vi i grund och botten är överens om att vi ska ha en rik natur- och kulturbygd som är värd att förvalta på ett bra sätt. Men jag är lite osäker på hur miljöministern ser på landsbygdsbefolkningens möjligheter till överlevnad på sina näringar bland annat på Gräsö.

För mig och Centerpartiet handlar det om att se till att vi har en livskraftig landsbygd i hela vårt land och att vi har en levande skärgård. Det är där det börjar halta, och det är därför befolkningen nu börjar känna sig väldigt orolig. Man får pålagor, men tycker inte att man får några morötter tillbaka, om man kan uttrycka det så.

Vi menar att människor måste kunna leva, bo och verka på landsbygden och även på öarna året runt. Vi måste helt enkelt ha en fast befolkning. Det är ju en garant för att livet fungerar. Det livet gäller ju både människor, djur och natur. Det är en aktiv landsbygdspolitik som jag tycker att miljöministern också borde ta till sig och arbeta lite extra för. Som det är i dag stimuleras inte människor som driver småföretagarverksamhet på till exempel Gräsö. Man förundras över att de över huvud taget klarar sig, men de har en väldigt stark förankring till sin bygd. De har en väldigt stark känsla av att här vill jag leva och bo. Det här vill jag föra över till nästa generation.

Det skulle vara mycket intressant att höra vad miljöministern anser om det. I debatten före pratade man om betydelsen av flyg upp till Norrland för att kunna leva och bo däruppe. Här ute handlar det också om service, även om den kanske är av ett annat slag. Det handlar också om kommunikationer och att kunna ha skolor kvar. Det handlar om naturlig service.

Det handlar också om att hitta en "konfliktlösning" mellan fastboende och fritidsboende. Vi har väldigt många fritidsboende ute på Gräsö. Nu undrar man om det är kommunen där ute som ska hela ansvaret för den biten.

På vilket sätt vill miljöministern medverka så att vi även i framtiden har ett Gräsö som är tilltalande för oss alla i Uppland? På vilket sätt avser ministern stimulera unga människor att ta vid när den äldre generationen slutar?

Frågan om naturreservat, marint reservat och Natura 2000 får inte bara handla om att skydda det som är, utan det måste kopplas till en livskraft i framtiden. Utan en fast befolkning som ser om sin ö, brukar jorden, sköter djuren och fiskar försvinner även det som ministern anser är värt att bevara.

Anf. 64 Miljöminister LENA SOMMESTAD (s):

Fru talman! Ett av våra miljömål heter Levande skärgård, och det handlar om att detta inte bara är en del av vår utvecklingspolitik och vår glesbygds- och landsbygds politik utan också en del av vår miljöpolitik, att vi vill ha ett levande landskap och en levande bygd med människor som är verksamma.

Ur mitt perspektiv som miljöminister tycker jag att kommunikationen och möjligheterna att göra någonting positivt av naturvårdspolitiken, att förena naturvårdspolitik, utvecklingspolitik och näringspolitik är något väldigt viktigt. Gräsö är inte den enda plats där det blivit konflikt omkring naturvården och där den har uppfattats som ett problem. Det här ser jag som en stor utmaning, och regeringen har tagit ett initiativ framför allt avseende fjällområdena i norra Sverige. Vi ska börja arbeta mer medvetet med att se naturvårdspolitiken som en del av utvecklingspolitiken.

Vi har nu också lyckats med att i de regionala tillväxtprogrammen få in alltmer av miljö- och naturvård som en del i tänkandet kring hur bygden ska utvecklas. Jag tycker att det här är mycket viktigt, och om vi kan utveckla dialogen i stället för att bryta den så att det uppstår konflikt och missförstånd, kan vi också utnyttja nya institutioner, även sådana som har initierats av EU, såsom Natura 2000, som en positiv språngbräda.

Det är vår ambition att på olika sätt – och det arbetar vi just nu med över hela Sverige – visa hur Natura 2000 kan bli en möjlighet som vi kan utnyttja. Det gäller till exempel de bidrag som finns för att stärka möjligheterna att arbeta och bo kvar i de bygder som har värdefulla landsbygds miljöer och som har blivit utvalda för Natura 2000.

Detta är en del, men vi ser självklart också möjligheter att underifrån ta egna initiativ så att människorna och naturvården kan arbeta tillsammans med miljövården, varvid naturvården blir en del av en positiv utveckling. Men för detta behöver vi kommunicera, och jag tror att vi behöver hjälp att kommunicera i båda riktningarna.

Jag skickar gärna tillbaka till Rigmor Stenmark att om lokala politiker kan bidra till att vi får i gång en positiv dialog om vad vi kan göra i detta sammanhang, finns det en lyhördhet och en vilja att lyssna både hos länsstyrelse och absolut även hos regeringen.

Anf. 65 RIGMOR STENMARK (c):

Fru talman! Jag har haft förmånen att arbeta tillsammans med miljöministern i Habitat och i Agenda 21, så jag har inga svårigheter att upprätthålla dialogen, och det är bra. Jag har som lokalt förankrad riksdagspolitiker i ett län fått väldigt mycket kontakter med människor, och jag måste säga att jag beundrar människor som aldrig ger upp utan som är uthålliga och gång på gång frågar vad jag har gjort och om vad som händer. Jag tror knappt att jag skulle kunna vara så enveten som de.

Det finns verkliga eldsjälar som jag känner en väldigt respekt för. Jag känner att jag måste ta till mig synpunkter från de människor som finns ute i samhället och göra det på ett sådant sätt att människorna känner att de är delaktiga i arbetet på att forma ett bra Sverige.

I det här fallet handlar det om att forma ett bra Gräsö. Det händer oerhört mycket intressant runtomkring oss, till exempel i Norge, när det gäller hur man hanterar landsbygdsfrågor. Jag har tidigare kanske varit

lite avig mot att resonera om boplikt, men ju mer jag tänker på saken och ju mer jag kommer i kontakt med människor börjar jag tänka att vi kanske borde ta lärdom av Norge. Vi borde få till stånd en utredning eller något sådant för att se hur vi ska kunna låta människor få känna att det handlar om deras Gräsö.

Jag kommer säkert att komma tillbaka om den här frågan inte löses på ett bra sätt. Jag lovar! Också jag är lite envis. Tack för den här stunden!

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot. 2002/03:73
18 mars

15 § Anmälan om inkommen faktapromemoria om förslag från Europeiska kommissionen

Andre vice talmannen anmälde att följande faktapromemoria om förslag från Europeiska kommissionen inkommit och överlämnats till utskott:

2002/03:FPM51 Tunneldirektivet *KOM(2002)769* till trafikutskottet

16 § Hänvisning av ärende till utskott

Föredrogs och hänvisades

Proposition

2002/03:58 till utrikesutskottet

17 § Förnyad bordläggning

Föredrogs och bordlades åter

Skatteutskottets betänkanden 2002/03:SkU7, SkU8, SkU10 och SkU12

Lagutskottets betänkanden 2002/03:LU5, LU8 och LU11

Socialutskottets betänkande 2002/03:SoU10

Miljö- och jordbruksutskottets betänkande 2002/03:MJU12

18 § Bordläggning

Anmälades och bordlades

Propositioner

2002/03:63 Avgifter vid Riksrevisionen

2002/03:71 Registrering av hyresförmedlare

2002/03:77 Mervärdesskatteregler för elektronisk handel samt för radio- och TV-sändningar

Skrivelser

2002/03:75 Redogörelse för behandlingen av riksdagens skrivelser till regeringen

2002/03:90 Nordiskt samarbete 2002

Redogörelser

2002/03:RR5 Riksdagens revisorers berättelse över granskningen av Riksbankens verksamhet under år 2002

2002/03:RR6 Riksdagens revisorers berättelse över granskningen av Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfonds verksamhet under år 2002

Motion

2002/03:U3 av Ulla Hoffmann m.fl. (v) Omedelbart förestående brott mot FN-stadgans våldsförbud (väckt enligt 3 kap. 15 § RO med anledning av händelse av större vikt)

Utbildningsutskottets betänkanden

2002/03:UbU4 Lärarutbildning och lärare

2002/03:UbU5 Högskolan

2002/03:UbU6 Jämställdhet inom utbildning och forskning

19 § Anmälan om interpellationer

Anmälades att följande interpellationer framställdes

den 17 mars

2002/03:242 av *Runar Patriksson* (fp) till finansminister Bosse Ringholm

Mervärdesskatt för artistframträdanden

2002/03:243 av *Gunilla Wahlén* (v) till

statsrådet Morgan Johansson

Socialtjänstens ansvar för asylsökande barn

Interpellationerna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 25 mars.

20 § Anmälan om frågor för skriftliga svar

Anmälades att följande frågor för skriftliga svar framställdes

den 17 mars

2002/03:679 av *Henrik S Järrel* (m) till socialminister Lars Engqvist
Tillgången till specialistkompetenta reumatologer

2002/03:680 av *Viviann Gerdin* (c) till socialminister Lars Engqvist
Bemötande av gravida kvinnor

2002/03:681 av *Torsten Lindström* (kd) till statsrådet Mona Sahlin
Valdeltagande bland arbetssökande

2002/03:682 av *Kjell-Erik Karlsson* (v) till jordbruksminister Ann-Christin Nykvist

Förtroendet för svensk fiskenäring

2002/03:683 av *Inger René* (m) till justitieminister Thomas Bodström
Lagreglering av den personliga integriteten
2002/03:684 av *Henrik S Järrel* (m) till försvarsminister Leni Björklund
Motköpspolicyn
2002/03:685 av *Henrik S Järrel* (m) till försvarsminister Leni Björklund
Nätverksbaserat försvar
2002/03:686 av *Anne-Marie Ekström* (fp) till statsrådet Ulrica Messing
Störningarna i X 2000-trafiken
2002/03:687 av *Lena Ödeen* (fp) till statsrådet Jan O Karlsson
Asylsökande barn

Prot. 2002/03:73
18 mars

den 18 mars

2002/03:688 av *Martin Andreasson* (fp) till justitieminister Thomas Bodström
Översyn av namnlagen
2002/03:689 av *Johan Pehrson* (fp) till justitieminister Thomas Bodström
Bostadssituationen för frigivna från fängelserna
2002/03:690 av *Lotta N Hedström* (mp) till statsrådet Jan O Karlsson
Sveriges bidrag till fattigdomsbekämpning
2002/03:691 av *Patrik Norinder* (m) till miljöminister Lena Sommestad
Bekämpning av stickmyggor i Gävleborgs och Västmanlands län
2002/03:692 av *Eva Flyborg* (fp) till försvarsminister Leni Björklund
Baseringsmöjligheter för fartygsförband i Göteborg
2002/03:693 av *Luciano Astudillo* (s) till statsrådet Hans Karlsson
Sexuella trakasserier

Frågorna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll
tisdagen den 25 mars.

21 § Anmälan om skriftliga svar på frågor

Anmäldes att skriftliga svar på följande frågor inkommit

den 14 mars

2002/03:608 av *Henrik S Järrel* (m) till statsrådet Jan O Karlsson
Statslösa
2002/03:610 av *Gustav Fridolin* (mp) till utrikesminister Anna Lindh
Förföljelse av homosexuella i Egypten
2002/03:612 av *Karin Thorborg* (v) till statsminister Göran Persson
Kvinnors deltagande i överläggningarna om Irak
2002/03:614 av *Berit Jóhannesson* (v) till vice statsminister Margareta Winberg
Uppföljningsmekanism
2002/03:615 av *Birgitta Ahlqvist* (s) till vice statsminister Margareta Winberg
Kvinnors inflytande över fredsarbete

2002/03:618 av *Tuve Skånberg* (kd) till utrikesminister Anna Lindh
Svensk Sidafinansiering av mänskliga sköldar i Israel

2002/03:619 av *Viviann Gerdin* (c) till utrikesminister Anna Lindh
Förebyggande av konflikter

2002/03:620 av *Birgitta Ahlqvist* (s) till utrikesminister Anna Lindh
Irakkrisen

2002/03:628 av *Sten Tolgfors* (m) till statsrådet Jan O Karlsson
Översyn av utlänningslagen

2002/03:629 av *Sonja Fransson* (s) till utrikesminister Anna Lindh
Kvinnors och barns möjligheter att påverka vid konfliktlösningar

2002/03:630 av *Mona Jönsson* (mp) till
utrikesminister Anna Lindh

Kvinnors medverkan i återuppbyggnad efter krig och konflikter

2002/03:631 av *Carina Hägg* (s) till utrikesminister Anna Lindh
Att kvotera fredsarbete

2002/03:642 av *Kerstin-Maria Stalin* (mp) till utrikesminister Anna
Lindh

Barn i ett internationellt perspektiv

2002/03:644 av *Tuve Skånberg* (kd) till utrikesminister Anna Lindh
Palestinska myndigheten

den 18 mars

2002/03:656 av *Luciano Astudillo* (s) till utrikesminister Anna Lindh
Irak

Svaren på frågorna 2002/03:608 och 628 redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 18 mars.

Övriga svar redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 25 mars.

22 § Kammaren åtskildes kl. 18.45.

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdets början till ajourneringen kl. 16.34 och
av andre vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

CHARLOTTE RYDELL

/Monica Gustafson

1 § Justering av protokoll.....	1
2 § Anmälan om återtagande av plats i riksdagen	1
3 § Anmälan om fördröjda svar på interpellationer.....	1
4 § Svar på interpellation 2002/03:178 om kvaliteten på svensk forskning.....	2
Anf. 1 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	2
Anf. 2 MARIE WAHLGREN (fp)	3
Anf. 3 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	4
Anf. 4 MARIE WAHLGREN (fp)	5
Anf. 5 OLLE SANDAHL (kd)	5
Anf. 6 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	6
Anf. 7 MARIE WAHLGREN (fp)	8
5 § Svar på interpellation 2002/03:192 om lärarbehörighet och Wärnerssonpengarna.....	8
Anf. 8 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	8
Anf. 9 ULF NILSSON (fp).....	9
Anf. 10 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	10
Anf. 11 ULF NILSSON (fp).....	12
6 § Svar på interpellation 2002/03:198 om resursfördelningssystemet till högskolorna	13
Anf. 12 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	13
Anf. 13 ANNA GRÖNLUND (fp)	14
Anf. 14 GUNNAR NORDMARK (fp).....	15
Anf. 15 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	16
Anf. 16 ANNA GRÖNLUND (fp)	17
Anf. 17 GUNNAR NORDMARK (fp).....	18
Anf. 18 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	18
Anf. 19 ANNA GRÖNLUND (fp)	19
7 § Svar på interpellation 2002/03:201 om CSN:s service gentemot studenterna	20
Anf. 20 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	20
Anf. 21 TOBIAS KRANTZ (fp)	21
Anf. 22 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	22
Anf. 23 TOBIAS KRANTZ (fp)	23
8 § Svar på interpellation 2002/03:208 om omprövning av betyg.....	24
Anf. 24 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	24
Anf. 25 Förste vice talman PER WESTERBERG (m).....	25
Anf. 26 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	26
Anf. 27 Förste vice talman PER WESTERBERG (m).....	27
9 § Svar på interpellation 2002/03:226 om kommunal ersättning till friskolor.....	27
Anf. 28 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	27
Anf. 29 Förste vice talman PER WESTERBERG (m).....	29
Anf. 30 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	30

Anf. 31 Förste vice talman PER WESTERBERG (m).....	30
Anf. 32 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	31
Anf. 33 Förste vice talman PER WESTERBERG (m).....	31
10 § Svar på interpellation 2002/03:206 om studenters rättssäkerhet.....	32
Anf. 34 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	32
Anf. 35 TORSTEN LINDSTRÖM (kd).....	33
Anf. 36 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	34
Anf. 37 TORSTEN LINDSTRÖM (kd).....	34
Anf. 38 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	34
Anf. 39 TORSTEN LINDSTRÖM (kd).....	35
11 § Svar på interpellation 2002/03:227 om perioden efter doktorsexamen	35
Anf. 40 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	35
Anf. 41 TORSTEN LINDSTRÖM (kd).....	36
Anf. 42 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	37
Anf. 43 TORSTEN LINDSTRÖM (kd).....	38
12 § Svar på interpellation 2002/03:219 om engelskans ställning som världsspråk	39
Anf. 44 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	39
Anf. 45 LENA ÖDEEN (fp)	40
Anf. 46 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	41
Anf. 47 LENA ÖDEEN (fp)	42
Anf. 48 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	43
Anf. 49 LENA ÖDEEN (fp)	44
Ajournering.....	45
Återupptagna förhandlingar	45
13 § Svar på interpellation 2002/03:229 om Rikstrafiken	45
Anf. 50 Statsrådet ULRICA MESSING (s)	45
Anf. 51 ANNA GRÖNLUND (fp).....	46
Anf. 52 KRISTINA ZAKRISSON (s)	47
Anf. 53 SIV HOLMA (v).....	47
Anf. 54 Statsrådet ULRICA MESSING (s)	48
Anf. 55 ANNA GRÖNLUND (fp).....	49
Anf. 56 KRISTINA ZAKRISSON (s)	50
Anf. 57 SIV HOLMA (v).....	51
Anf. 58 Statsrådet ULRICA MESSING (s)	51
Anf. 59 ANNA GRÖNLUND (fp).....	51
14 § Svar på interpellation 2002/03:186 om Natura 2000 på Gräsö.....	52
Anf. 60 Miljöminister LENA SOMMESTAD (s)	52
Anf. 61 RIGMOR STENMARK (c)	53
Anf. 62 Miljöminister LENA SOMMESTAD (s).....	54
Anf. 63 RIGMOR STENMARK (c)	55
Anf. 64 Miljöminister LENA SOMMESTAD (s).....	56
Anf. 65 RIGMOR STENMARK (c)	56
15 § Anmälan om inkommen faktapromemoria om förslag från Europeiska kommissionen	57

16 § Hänvisning av ärende till utskott.....	57	Prot. 2002/03:73
17 § Förnyad bordläggning.....	57	18 mars
18 § Bordläggning.....	57	
19 § Anmälan om interpellationer.....	58	
20 § Anmälan om frågor för skriftliga svar.....	58	
21 § Anmälan om skriftliga svar på frågor.....	59	
22 § Kammaren åtskildes kl. 18.45.....	60	

